

Bazyli Degórski

Papieski Uniwersytet św. Tomasza z Akwinu, Rzym

osppe.roma@gmail.com

ORCID 0000-0003-1997-2769

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/BPTh.2022.002>

15 (2022) 1: 27–70

ISSN (print) 1689-5150

ISSN (online) 2450-7059

Św. Hieronim w *Declarationes constitutionum* o. Grzegorza Gyöngyösi

St. Jerome in the *Declarationes constitutionum* by Fr. Gregory Gyöngyösi

Streszczenie. Artykuł przedstawia wszystkie teksty i miejsca, w których mnich zakonu świętego Pawła Pierwszego Pustelnika i generał tegoż zakonu – o. Grzegorz Gyöngyösi – odwołuje się do św. Hieronima ze Strydonu i wykorzystuje fragmenty jego dzieł w swoim komentarzu do najstarszych konstytucji paulińskich. Konstytucje te nie zachowały się do naszych czasów. Można je jednak odtworzyć dzięki dziełu o. Grzegorza – *Declarationes constitutionum*, w którym najpierw przytacza fragment tychże konstytucji, a następnie go komentuje. Artykuł analizuje jedynie te teksty z *Declarationes constitutionum*, które nawiązują do św. Hieronima ze Strydonu.

Abstract. The article analyzes all the texts in which the monk of the Order of St. Paul the First Hermit, and General of that Order, Fr. Gregory Gyöngyösi, appeals to St. Jerome, using fragments of his works in his commentary on the most ancient Constitutions of the Order. These Constitutions have not reached us, but we can reconstruct them thanks to the work of Fr. Gregory, *Declarationes constitutionum*, in which he first provides the text of these Constitutions, and then comments on it. The article analyzes only those texts of the *Declarationes constitutionum* appealing to St. Jerome.

Słowa kluczowe: św. Hieronim; o. Grzegorz Gyöngyösi, O.S.P.P.E.; zakon św. Pawła Pierwszego Pustelnika; duchowość.

Keywords: St. Jerome; Fr. Gregory Gyöngyösi, O.S.P.P.E.; Order of St. Paul the First Hermit; Spirituality.

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie zasadniczego, cennego wpływu św. Hieronima na powstanie bardzo ważnego dzieła dla dziejów Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika pióra o. Grzegorza Gyöngyösi. Przedstawimy więc i zanalizujemy wszystkie teksty i miejsca, w których ten mnich pauliński i generał zakonu – o. Grzegorz Gyöngyösi – odwołuje się do św. Hieronima ze Strydonu i wykorzystuje fragmenty jego dzieł w swoim komentarzu do najstarszych konstytucji paulińskich. Konstytucje te nie zachowały się do naszych czasów. Można je jednak odtworzyć dzięki dziełu o. Grzegorza – *Declarationes constitutionum*, w którym najpierw przytacza fragment tychże konstytucji, a następnie go komentuje. Nas, jak powiedzieliśmy, będą zajmowały jedynie te teksty, które nawiązują do św. Hieronima ze Strydonu.

Postaci tegoż wielkiego Ojca i Doktora Kościoła – św. Hieronima – nie trzeba oczywiście przedstawiać, gdyż istnieje ogromna liczba dotyczących go publikacji. Większość z nich można znaleźć w przeróżnych bibliografiach na jego temat oraz oczywiście w Internecie¹.

Przedstawmy więc pokrótce postać autora badanego przez nas tu dzieła – o. Grzegorza Gyöngyösi. Nie znamy daty jego urodzenia. Wiemy, że o. Grzegorz Gyöngyösi w 1495 roku zdobył na krakowskiej Wszechnicy tytuł *artium baccalaureus*, a następnie wstąpił do Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika – do Paulinów. Odbił nowicjat w klasztorze św. Wawrzyńca pod Budą (Budaszentlőrinc) pod kierunkiem o. Tomasza Szombathelyiego, który był dwukrotnie generałem zakonu. Klasztor ten był wówczas najważniejszym ośrodkiem zakonu

---

¹ Najbardziej wyczerpująca bibliografia dotycząca Hieronima znajduje się w CCL 72. Niestety doprowadzona ona została tylko do końca 1959 roku. Dalszą, najpełniejszą bibliografię poświęconą Hieronimowi można znaleźć w: B. Degórski (wyd.), *Hieronymi historica et hagiographica. Vita Beati Pauli monachi Thebaei. Vita Hilarionis. Vita Malchi monachi captivi. Epistula praefatoria in Chronicis Eusebii Caesariensis. Chronicorum Eusebii Caesariensis continuatio. De viris illustribus. In Regulae S. Pachomii versionem praefatio* || Girolamo. *Opere storiche e agiografiche. Vita di san Paolo, eremita di Tebe. Vita di Ilarione. Vita di Malco, l'eremita prigioniero. Prefazione alla traduzione delle Cronache di Eusebio di Cesarea. Continuazione delle Cronache di Eusebio di Cesarea. Gli uomini illustri. Prefazione alla traduzione della Regola di Pacomio* [= Hieronymi opera, XV || *Opere di Girolamo, XV*], Città Nuova, Roma 2014; B. Degórski, *Lo status quaestionis degli studi riguardanti le tre Vitae Sanctorum Patrum Eremitarum composte da san Girolamo*, *Biblica et Patristica Thoruniensia* 14/1 (2021) 9–40.

i siedzibą generała (*monasterium principale*). W tymże klasztorze o. Grzegorz w latach 1501–1504 był oficjalnie kaznodzieją zakonu (*praedicator ordinis*), a następnie w innych różnych klasztorach. W tym czasie towarzyszył także jako socjusz (*socius*) sekretarzowi generalnemu zakonu podczas jego wizyt kanonicznych klasztorów. Dzięki swoim nieprzeciętnym talentom o. Grzegorz w roku 1513 został prokuratorem generalnym zakonu w konwencie przyległym do kościoła św. Szczepana w Rzymie („Santo Stefano Rotondo”). Funkcję tę piastował do roku 1520. Ten okres spędzony w Rzymie zaowocował najważniejszymi dziełami, które o. Grzegorz napisał.

Po powrocie z Rzymu w Pięćdziesiątą roku 1520, podczas kapitulej generalnej w klasztorze św. Wawrzyńca pod Budą, został wybrany na generała zakonu. Urząd ten sprawował jedynie przez dwa lata, gdyż ze względu na stan zdrowia zmuszony był złożyć rezygnację².

Omawiając w niniejszym artykule wykorzystanie myśli św. Hieronima w komentarzu o. Grzegorza Gyöngyösięgo do najstarszych konstytucji Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika, będziemy podawali: 1) najpierw sam tekst konstytucji, tak, jak cytuje go o. Grzegorz w *Declarationes constitutionum*; 2) komentarz o. Grzegorza do tego tekstu, w którym odwołuje się do św. Hieronima; 3) nasze omówienie tegoż komentarza.

1. Tekst pierwszy

1.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösięgo w *Declarationes constitutionum*

Aby więc bardziej kompetentnie i pełniej można było to zachowywać, skoro to, co trzeba czynić, zostało powierzone pod ochronę pisma, musimy we wszystkim żyć i działać zdrowo. Nie [możemy] niczego zmieniać, ustanawiać, dodawać lub umniejszać, czy też czegokolwiek poprawiać z własnej woli, chyba że dokonuje się to na naszej kapitule generalnej, abyśmy – gdy zaniedbujemy najmniejsze rzeczy – powoli się nie stoczyli, ponieważ żadnego pożytku nie daje mnichom czcigodna profesja, jeśli zaniedbują karność zakonną³.

---

² Por. J.S. Płatek, *Przełożeni Generalni Zakonu Paulinów*, 52–58; J. Misiurek, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, 374–384.

³ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite etc. super passus obscuro earundem, partim ex actis capitulorum generalium*,

Tyle konstytucje paulińskie, a oto to, co pisze o tym tekście o. Grzegorz, komentując go i powołując się na św. Hieronima.

1.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösiego do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

Wady rosna powoli, a gdy nie bronimy się przed małymi, wpadamy w wielkie. Mówi to Hieronim: „Umysł oddany Chrystusowi niech więc strzeże się tak mniejszych [wad], jak i większych”, Eccl. XVIII: *Kto lekceważy małe rzeczy, powoli upadnie* (Syr 19, 1). – Nie zaniedbujmy więc rzeczy małych, to jest: tych, które znajdują się w naszych konstytucjach, a nie mają dołączonych do siebie nakazów, ale są także ustanowione ku ozdobie i pięknu życia zakonnego. – Chodzi mianowicie o to, co nazywa się i co jest najmniejsze względem tego, co należy do istoty życia zakonnego lub do czego jest dołączony nakaz⁴.

1.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösiego

O. Gyöngyösi przytacza tu „List” 60, który św. Hieronim skierował do biskupa Altino (północna Italia, koło Akwilei) Heliodora, aby wyrazić w nim pośmiertną pochwałę Nepocjana przedstawionego w tym *Epitaphium Nepotiani* jako wzorcowy kapłan. Tekst został napisany w Betlejem w roku 396⁵. Przedwczesna śmierć

---

partim vero ex privilegiis ordinis eiusdem et iure canonico recollecte, Textus secundus <prologi>, w: Declarationes constitutionum Gyöngyösi Gergely és a pálos rend alkotmányai. Editio critica cum commentariis Sarbak Gábor, Budapest 2014, s. 111 (dalej będziemy skracali to wydanie krytyczne, pisząc „DC” i podając stronę w tym wydaniu): „Quod profecto eo competentius et plenius poterit observari, si ea, que agenda sunt, scripture patrocinio fuerint commendata, qualiter in omnibus salubriter vivere et agere debeamus. Nec cuiquam mutare, statuere, addere vel minuere aut quicquam corrigere deinceps propria liceat voluntate preterquam in capitulo nostro generali. Ne, si minima negligimus, paulatim defluamus, quia nihil utilitatis affert monachis professio venerabilis, si negligentes extiterint in observantia regulari”

⁴ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum*, Textus secundus <prologi> f., in DC 112: „Paulatim crescunt vicia, et dum parva non cavemus, in magna prolabimur. Hinc dicit Hieronymus: «Mens Christo dedita, sic caveat minora quomodo et maiora» (cf. Hier. ep. 60, 12 [PL 22, 596]), Eccl. XVIII: Qui minima negligit paulatim decidet. – Igitur non negligamus minima, id est illa, que continentur in constitutionibus nostris et non habent preceptum annexum, sed sunt pure statuta ad ornatum et decorem regularis vite. – Que quidem dicuntur et sunt minima respectu eorum, que ad substantiam religionis pertinent vel que habent preceptum annexum”

⁵ Por. S. Cola, *San Girolamo. Le Lettere*, 147.

Nepocjana – jednego z duchowych synów św. Hieronima – napelniła autora bólem i żalem. Ojciec Kościoła kieruje te słowa pociechy i pośmiertnej pochwały do adresata listu – Heliodora, który był wujem Nepocjana, bratem jego matki. Nepocjan próbował początkowo poświęcić się karierze wojskowej. Porzuciwszy ją jednak, usiłował wieść życie pustelnicze, jak jego ascetyczny wzór – św. Hieronim, którego osobiście nie poznał. Wuj Nepocjana, widząc cnoty siostrzeńca, powziął jednak myśl użycia ich dla dobra Kościoła i wyświęcił Nepocjana na kapłana. W ten sposób udaremnił jego zamiar wyjazdu na bliski Wschód, gdzie Nepocjan zamierzał wieść życie mnisze. Nepocjan był mężem dobrze wykształconym. Nie wiemy, kiedy się urodził, ale żył krótko (najprawdopodobniej niewiele ponad trzydzieści lat) i w roku 396 umarł. Hieronim skierował wprost do niego „List” 52, który stanowi prawdziwy traktacik *De vita clericali* (dotyczący życia duchownych)⁶.

Przyglądając się Hieronimowemu tekstowi, zamieszczonemu we współczesnych wydaniach dzieł Hieronima, widzimy, że o. Gyöngyösi przytacza tekst nieco odmienny. Przyjrzyjmy się obu tekstom:

Tekst <i>Declarationes constitutionum</i>	Współczesne wydanie
„Mens Christo dedita, sic caveat minora quomodo et maiora”.	„[...] ita mens Christo dedita aequae et in maioribus et in minoribus intenta est” ⁷ .
Tłumaczenie: „Umysł oddany Chrystusowi niech więc strzeże się tak mniejszych [wad], jak i większych”.	Tłumaczenie: „[...] tak więc umysł oddany Chrystusowi tak samo zwraca uwagę na sprawy wielkie jak małe [...]” ⁸ .

Jak wyraźnie widzimy, Hieronimowy tekst, przytoczony przez o. Gyöngyösięgo, nie zgadza się *quo ad verbum* z tekstem, który znajduje się w wydaniu współczesnym. Niemniej jednak, zgadza się z nim *quo ad sensum*. Tekst o. Gyöngyösięgo

⁶ Por. S. Zincone, *Nepoziano*, 3479–3480.

⁷ Hieronymus Stridonensis, *Epistulae* 60, 12, w: San Jerónimo, *Epistolario*, edición bilingüe, traducción, introducciones y notas per Juan Bautista Valero, Biblioteca de Autores Cristianos, 530, t. I, Madrid 1993, s. 597.

⁸ Tłumaczenie polskie: Św. Hieronim, *Listy*, przełożył ks. dr Jan Czuj, t. II, Warszawa 1953, s. 20.

wyraża swoistego rodzaju nakaz – *caveat* (niech strzeże się), a tekst Hieronimowy jest po prostu stwierdzeniem – *intenta est* (zwraca uwagę).

Nie wiemy więc, czy o. Gyöngyösi przytacza dokładnie jakąś dostępną mu wersję słów Hieronima (taką, jaką znalazł), czy też świadomie zmienia i wykorzystuje słowa Ojca Kościoła, aby lepiej pasowały do jego wywodów przestrzegających współbraci zakonnych przez lekceważeniem nawet najbardziej błahych przepisów konstytucji, tym bardziej, iż tekst konstytucji zakazuje wyraźnie zmieniania czegokolwiek, pozwalając na to jedynie podczas kapituły generalnej. Aby nie było żadnych wątpliwości, o. Gyöngyösi tłumaczy współbraciom, że chodzi o przestrzeganie nawet tych drobnych postanowień konstytucjach, które „nie mają dołączonych do siebie nakazów”, gdyż – jak pisze – są „ustanowione ku ozdobie i pięknu życia zakonnego”. Właśnie w przestrzeganiu tych, zdawałoby się, nieistotnych przepisów wyraża się miłość mnicha do Zakonu i postanowień jego kapituły zgromadzonej przeciw w imię Chrystusa, który zapewnił, że „gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich” (Mt 18, 20).

Przypatrując się kontekstowi cytatu zaczerpniętego ze św. Hieronima, uważamy, iż chciał on podkreślić cnotę kapłana Nepocjana, a przede wszystkim jego troskę nawet o drobne sprawy i szczególiki – jego gorliwość, by i w małych sprawach być doskonałym, wiernym Panu, zgodnie z tym, co on sam powiedział: „Kto w drobnej rzeczy jest wierny, ten i w wielkiej będzie wierny; a kto w drobnej rzeczy jest nieuczciwy, ten i w wielkiej nieuczciwy będzie” (Łk 16, 10). Przyjrzyjmy się teraz temu tekstowi:

To, co pozostało do powiedzenia, wydaje się małe w porównaniu z tym, co już powiedziałem, ale i w małych rzeczach okazuje się ten sam zamysł. Jak bowiem Stwórcę podziwiamy nie tylko patrząc na niebo i ziemię, słońce i ocean [...], ale także w maleńkich stworzeniach [...], i jak we wszystkich tę samą czcimy twórczą sztukę, tak umysł oddany Chrystusowi tak samo zwraca uwagę na sprawy wielkie jak małe [...]. [Nepocjan] uważał więc skrzętnie, czy w dobrym stanie był ołtarz, czy nie było na ścianach sadzy, czy posadzka umyta [...], nie zaniedbywał ani mniejszego, ani większego obowiązku⁹.

⁹ Tłumaczenie polskie: Św. Hieronim, *Listy*, dz. cyt., s. 19–20. Tekst łaciński: Hieronymus Stridonensis, *Epistulae* 60, 12, w: San Jerónimo, *Epistolario*, dz. cyt., s. 596–597: „Ad comparationem quidem superiorum modica sunt quae dicturi sumus, sed et in parvis idem animus ostenditur. Ut enim creatorem non in caelo tantum miramur et terra, sole et oceano [...]; sed et in minutis quoque animalibus, [...] eandemque in cunctis veneramus solertiam, ita mens Christo dedita, aequae et in maioribus, et in minoribus intenta est [...]. Erat ergo sollicitus

Jak widzimy, Hieronim podkreśla w liście niezwykłą troskę Nepocjana o powierzone mu dobro kościelne, o pilne strzeżenie go i skrzętne wykonanie wszystkiego, nawet najmniejszych drobiazgów, które prowadzą do zachowania go i utrzymania w stanie godnym służby Bożej. Słowa Ojca Kościoła walnie podbudowują zarówno stwierdzenie tekstu paulińskich Konstytucji („[...] abyśmy – gdy zaniedbujemy najmniejsze rzeczy – powoli się nie stoczyli [...]”¹⁰), jak i dołączonego do nich komentarz o. Grzegorza („Nie zaniedbujmy więc rzeczy małych, to jest: tych, które znajdują się w naszych konstytucjach, a nie mają dołączonych do siebie nakazów, ale są także ustanowione ku ozdobie i pięknie życia zakonnego”¹¹).

2. Tekst drugi

2.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösięgo w *Declarationes constitutionum*

Gdy on [= generał] opuszcza [kapitułę] i wychodzi spośród nich, to wikariusz generalny niech powstanie i powiedziawszy „Benedicite”, a po odpowiedzeniu przez wspólnotę «Dominus», niech pyta się doniosłym i wyraźnym głosem po kolei wszystkich wikariuszy, w jaki sposób ten przeor generalny postępował podczas swojej posługi w czasie swych wizytacji. Następnie jego socjusza i posługującego brata, a później wszystkich oraz poszczególnych przeorów wszystkich wikariatów zgodnie z należyтым porządkiem. Na koniec zaś ogólnie całą wspólnotę, każdego, zobowiązując ich, aby odpowiadali z czystym sumieniem na takie pytania, jak na przykład: czy nie dostawało czegoś jego rozumieniu wiary katolickiej; albo czy – zaniechawszy bojaźni Bożej – żyjąc w sposób nieuporządkowany i bezbożnie, nie zachowywał naszych konstytucji i chwalebnych postanowień zakonu, niejako nimi pogardzając; czy starał się, aby były one zachowywane w zakonie lub czy w ja-

---

si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, [...], non minus, non maius neglegebat officium”

¹⁰ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, Textus secundus <prologi>, in DC 111: „Ne, si minima negligimus, paulatim defluamus [...]”.

¹¹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum*, Textus secundus <prologi> f., in DC 112: „Igitur non negligamus minima, id est illa, que continentur in constitutionibus nostris et non habent preceptum annexum, sed sunt pure statuta ad ornatum et decorem regularis vite”.

kiejś prowincji zakonu nie podsycił schizm i nie wywoływał niezgód lub knowań, mianowicie, czy nie zabiegał działaniem lub własną przebiegłością, czy też za pośrednictwem kogoś innego, o pozostanie na urzędzie generalskim lub prowincjałą, bądź nie tuszował, wbrew postanowieniom zakonu, udowodnionych i jawnych oraz ciężkich i wielkich wybryków braci; czy nie uczynił przypadkiem przeorem konwentu kogoś, o którym wiedział jasno, że co do niego krąży jakieś publiczne zniesławienie; czy przyjmował podarunki (lub zabiegał o nie) osobiście lub przez jakąś pośrednią osobę od wikariusza, przeora, brata lub też konwentu naszego zakonu (oprócz wiktuałów i napojów oraz koniecznych doraźnych datków, które ani nie powodują uszczerbku dającemu, ani nie przynoszą jakiegos zysku temu, który je przyjmuje, lecz są i nazywają się subwencją); lub czy wśród naszych braci albo świeckich istnieje publiczna niesława z powodu tego rodzaju jego wady, bądź czy nie ma zbytniego kontaktu z jakimś niecznym miejscem lub poufałości z nieuczciwą osobą wśród braci lub świeckich, względnie czy nie ma jasnego dowodu, który by świadczył o jego przestępstwie dotyczącym jakiegokolwiek cielesnej wady. Wcześniej jednak sam wikariusz generalny musi zaświadczać o prawdzie: co myśli o tym wszystkim, co zostało powiedziane odnośnie do życia, obyczajów i uczciwości tegoż przeora generalnego lub prowincjalnego¹².

---

¹² Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, III: *De resignatione prelationis prioris generalis seu provincialis c.*, in DC 132–133: „Ipsaque sic abeunte et discedente de medio eorum vicarius generalis surgat dictoque «Benedicite», et communitate respondente «Dominus», inquirat voce publica et intelligibili singillatim ab omnibus vicariis, quomodo idem prior generalis in sua vicaria facta sue visitationis fuerit executus. Deinde solum suum et fratrem servitorem, demumque universos et singulos priores omnium vicariarum secundum debitum ordinem, ad ultimum vero totam communitatem in generali, quemlibet ad conscientie puritatem super his astringendo, puta: si minus bene in fide catholica sentiat, aut Dei timore postposito inordinate et irreligiose vivendo constitutiones et laudabiles ordinationes ordinis, quasi eas contemnendo non servaverit, nec eas per ordinem fecerit observari aut in ordine, vel in provincia aliqua ordinis scismata et discordias nutrierit vel conspirationes fecerit, videlicet quod per se vel per alium arte vel ingenio operatus fuerit, ut in generalatus vel provincialatus officio possit remanere, vel etiam probatos et manifestos ac graves et enormes fratrum excessus eundem ordinis instituta non correxerit, vel forte si aliquem, de quo quasi publica laborat infamia, in priorem conventualem ex certa scientia prefecerit, vel si munerali preter esculenta et poculenta inopinatelyque accidentis necessitatis subsidia, que non largiti muneris, sed opulente rem habet et nomen subventionis vel collate rei modicitatem, quenequid danti damnum inferre, nec recipienti lucrum aliquod poterit conferre ab aliquo vicario, priore, fratre aut conventu aliquo nostri ordinis per se vel per interpositam personam aliam receperit vel recipi fecerit, vel si inter fratres nostros aut seculares publica huiusmodi vicii contra eum laborat infamiam, vel de nimia frequentia alicuius inhonesti loci seu familiaritate inhoneste persone apud fratres vel seculares vel de crimine cuiuscumque carnalis

2.2. Komentarz o Grzegorza Gyöngyösięgo do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

Przyjmij jednak naukę, że tajemne upomnienie jest konieczne w przypadku grzechów ukrytych, a nie publicznie znanych. Odpowiadam, że nie tylko należy dawać lekarstwa temu, kto zgrzeszył, aby stał się lepszym, lecz także innym, o których się dowiedział, aby się nie zgorzeli. Lecz ponieważ w utajonych grzechach może zawierać się obraza bliźnich, przeto należy zrobić rozróżnienie, gdyż jeśli grzechy są ukryte i powodują szkodę cielesną lub duchową bliźnich, to wówczas nie wymaga się koniecznie wcześniejszego upomnienia, chyba że być może ktoś uważałby, że dzięki dyskretnemu upomnieniu może przeszkodzić tego rodzaju złym rzeczom. Jeśli natomiast te grzechy byłyby tajne i przynosiły zło i szkodę tylko grzesznikowi i temu, przeciwko któremu on zgrzeszył, to wówczas ten, który bada sprawę, powinien pomóc grzesznikowi i to tak, jak czyni lekarz ciała, jeśli może przywrócić zdrowie choremu bez ucinania żadnego członka. Jeśli zaś nie może tego uczynić, to ucina członek mniej konieczny, aby zachować życie całego [człowieka]. Tak samo ten, kto stara się o poprawienie brata, jeśli może go poprawić, to musi to uczynić tak, aby zachować jego dobrą sławę zgodnie z sumieniem. Albowiem większość, gdy widzi kogoś zniesławionego, niepohamowanie grzeszy. Mówi przeto Hieronim: „Należy na osobności pouczyć brata, aby jeśli raz utracił wstyd lub pohamowanie, nie trwał w grzechu”¹³.

---

vicii per sufficiens testimonium fuerit convictus. Prius tamen ipse vicarius generalis debet testimonium perhibere veritati, quid sibi constat de omnibus premissis ac de vita, moribus et honestate eiusdem prioris generalis vel provincialis”.

¹³ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, III: *De resignatione prelationis prioris generalis seu provincialis* d., in DC 134: „Accipe tamen doctrinam, quod secreta admonitio est necessaria in occultis peccatis, non in publicis. Respondeo, quia non tantum adhibendum est remedium ei, qui peccavit, ut melior fiat, sed etiam aliis, in quorum notitiam venit, ut non scandalizentur. Sed quia in peccatis occultis potest parari offensa proximorum, ideo distinguendum est, quia si peccata occulta sunt in nocuum proximatorum corporale vel spirituale, tunc non est necessaria admonitio previa, nisi forte quis estimaret, quod statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire. Si autem illa peccata occulta fuerint, solummodo in malum et detrimentum peccantis et eius, in quem peccavit, tunc ad inquirendum est, ut fratri peccanti subveniatur et tunc sicut medicus corporalis, si sanitatem potest inferre infirmo sine alicuius membri decisione, hoc facit. Si vero non potest, abscindit membrum minus necessarium, ut vita totius conservetur. Ita ille, qui studet emendationi fratris, debet, si potest sic emendare, quantum ad conscientiam, ut fama eius conservetur. Nam plerique, dum se infamatos conspiciunt, irrefrenate peccant. Ideo dicit Hieronymus: «Corripiendus est seorsum frater, ne si semel pudorem aut verecundiam amiserit, permaneat in peccato» (Hier. in Matth. Lib. 3, super 18, 15 [PL 26, 131 B]).”

2.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösięgo

O. Grzegorz przytacza wprost zdanie św. Hieronima dotyczące poufnego, braterskiego pouczenia. Fraza została zaczerpnięta z „Komentarza do Ewangelii św. Mateusza”. Dzieło to jest jednym z pism św. Hieronima dotyczących egzegezy Nowego Testamentu¹⁴. Powstało ono w roku 414¹⁵ na prośbę kapłana i mnicha – Euzebiusza z Kremony¹⁶ – po jego powrocie z Palestyny do Italii w roku 398. Gdy św. Hieronim pisał swoje dzieło dotyczące Ewangelii według św. Mateusza, istniały już komentarze do tej Ewangelii, które Ojciec Kościoła poznał i wykorzystał. Hieronimowe wyjaśnienie tej Ewangelii tłumaczy tylko sam tekst, bez czynienia pouczeń i wyjaśnień alegorycznych, gdyż sam autor obiecał zrobić to osobno w przyszłości¹⁷.

Do naszych czasów dotarły tylko dwa dzieła patrystyczne dotyczące tego zagadnienia, które zostały napisane jeszcze przed komentarzem Hieronimowym: komentarz do Ewangelii św. Mateusza, który napisał św. Hilary z Poitiers¹⁸ przed swym wygnaniem do Frygii z powodu wiary katolickiej, oraz częściowy komentarz do tej Ewangelii napisany przez Orygenes¹⁹. Właśnie ten komentarz Orygenes stał się w dużej mierze natchnieniem dla Hieronima²⁰. Z tą jednak różnicą, że podczas gdy Orygenes, największy przedstawiciel szkoły aleksandryj-

---

¹⁴ Hieronimowe *Commentarium in Evangelium Matthaei* zostało wielokrotnie wydane krytycznie. Szczegóły podajemy w bibliografii umieszczonej na końcu artykułu.

¹⁵ Por. L. Dattrino, *Eusebio di Cremona*, 1854.

¹⁶ Euzebiusz zmarł najprawdopodobniej w Kremonie po roku 418. Hieronim wspomina Euzebiusza z Kremony w następujących listach: 53, 11; 57, 2; 74, 1; 143, 2. Hieronim poświęca Euzebiuszowi także swój komentarz do księgi proroka Jeremiasza (komentarz ten powstał w roku 416; por. L. Dattrino, *Eusebio di Cremona*, 1854).

¹⁷ Na temat tego komentarza, por. dla przykładu: B. Degórski, *Le „Beatitudini” nel Commentarium in Matthaeum di san Girolamo*, 265–280; Idem, *Chrześcijańskie szczęście według Commentarium in Mathaeum św. Hieronima*, 49–64; J. Pochwat, *Obraz Maryi u św. Hieronima w jego „Komentarzu do Mateusza*, 505–519.

¹⁸ Dzieło to zostało krytycznie wydane w SCh 254 oraz 258. Szczegóły podajemy w bibliografii zamieszczonej na końcu artykułu.

¹⁹ Wielki Aleksandryjczyk napisał ten komentarz już po opuszczeniu Aleksandrii, a więc w Cezarei Palestyńskiej. Komentarz powstał w roku 224. Niestety, oryginalny tekst grecki komentarza do Ewangelii św. Mateusza, który napisał Orygenes, dotarł do naszych czasów tylko fragmentarycznie. Został on krytycznie wydany w GCS. Jeśli chodzi o szczegóły, por. końcową bibliografię.

²⁰ Por. M. Spinelli, *Le beatitudini nel commento dei Padri Latini*, 42.

skiej uciekającej się w wyjaśnianiu Pisma świętego głównie do alegorii, stosował wyjaśnienie alegoryczne Biblii, to św. Hieronim opierał się przede wszystkim na egzegezie historycznej, która bazowała na greckim oryginale Ewangelii według św. Mateusza²¹.

Tym razem o. Gyöngyösi przytacza Hieronimowe słowa dokładnie. Ich szyk jest jednak nieco innych niż, dla przykładu, w wydaniu *Patrologia Latina* J.-P. Migne'a, gdzie widnieje następująca wersja (tłustym drukiem zaznaczamy różnice między dwiema wersjami cytatu):

<i>Patrologia Latina</i> J.-P. Migne'a	Tekst <i>Declarationes constitutionum</i>
„Corripiendus est autem frater seorsum , ne si semel pudorem ac verecundiam amiserit, remaneat in peccato” ²² .	„Corripiendus est seorsum frater , ne si semel pudorem aut verecundiam amiserit, permaneat in peccato”.

Słowa „remaneat” i „permaneat” są oczywiście synonimami i praktycznie wyrażają tę samą ideę trwania, stałego pozostawiania.

²¹ Na temat metody egzegetycznej św. Hieronima por. dla przykładu: A. Penna, *S. Gerolamo*; G. Bardy, *Saint Jérôme et ses maîtres hébreux*, 145–164; J. Ziegler, *Textkritische Notizen zu den jüngeren griechischen Übersetzungen des Buches Isaias. Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philosophisch-historische Klasse. Fachgruppe Religionswissenschaften, N.F.*, 75–102 [wznowione wydanie: idem, *Sylloge. Gesamte Aufsätze zur Septuaginta*, Mitteilungen des Septuaginta-Unternelimens 10, Göttingen 1971, 43–70]; E. Sutcliffe, *St. Jerome's pronunciation of hebrew*, 112–125; S.M. Gozzo, *De S. Hieronymi commentario in Isaias librum*, 49–80 oraz 169–214; J. Barr, *St. Jerome's appreciation of hebrew*, 281–302; idem, *St. Jerome and the sounds of hebrew*, 1–36; E. Brønno, *Die Aussprache der hebräischen Laryngale nach Zeugnissen des Hieronymus*; E. Burstein, *La compétence de Jérôme en hébreu*, 3–12; A. Penna, *Scrittura e pronuncia dell'ebraico secondo s. Girolamo*, 275–299; B. Degórski, *Lesegesi geronimiana di Num. 33, 1–49 nella Epistula 78: a guisa di saggio di ermeneutica*, 449–485; idem, *Il cammino degli Israeliti dall'Egitto verso la Terra Promessa secondo la Lettera 78 di san Girolamo*, 5–45; idem, *Il metodo esegetico di san Girolamo alla luce del «Commento in Isaia»*, 173–195; B. Degórski, *Lesegesi geronimiana di Is 1, 1 sulla base del Comento in Isaia*, 135–143.

²² Hieronymus Stridonensis, *Commentariorum in Evangelium Matthaei libri quattuor* III, super 18, 15, PL 26, 131 B.

3. Tekst trzeci

3.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösię w *Declarationes constitutionum*

Niech poucza wszystkich jako ten, który będzie musiał za nich odpowiadać, aby byli trzeźwi, cierpliwi, pokorni, trwający na modlitwie i czuwający, ponieważ Apostoł uczy, że trzeźwi i czuwający zwyciężają ryczącego lwa (por. 1 Pt 5, 8). Wierzimy natomiast, że uczestnictwo w czuwaniach i mnożenie modlitw podczas świętych oficjów pomaga wszystkim Kościołom, a [nawet] nie tylko Kościołom, ale i całemu ludowi Bożemu. Gdy bowiem bardziej szuka się Pana, [to] bardziej się [Go] znajduje. Gdy zaś gorliwiej puka się [do Niego] modlitwą, [to] szybciej pobudza się Go do [okazywania miłosierdzia] petentom (por. Mt 7, 8; Łk 11, 10). Nic nie powinno bardziej wyciskać z nas potu, jak poświęcanie się modlitwie. Tak bowiem Pan nas zachęca, umieszczając w liczbie Apostołów: «Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie» (Mt 26, 41; Mk 14, 38). Tak bowiem nas i Apostoł prosi, byśmy «modlili się nieustannie» (1 Ts 5, 17). Tak rozkazuje wołać cały porządek Pism [świętych]. Ten bowiem, kto poniecha wołania [= modlitwy], zostanie zapomniany i odcięty, i odrzucony od członków Chrystusa. Nic bowiem nie jest tak pożyteczne i tak zbawienne, jak pukanie do miłosiernego Stwórcy poprzez mnożenie prośb i ustawiczne trwanie na modlitwie²³.

---

²³ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XIII: *De accusatione, correctione et reprehensione culparum ac exhortatione subditorum* h, in DC 163: „Doceat omnes tanquam rationem redditurus pro eis, ut sobrii, patientes, humiles, orationibus instantes sint et vigiles, quia sobrios et vigiles, docet Apostolus, leonem vincere rugientem (cf. 1 Pt 5, 8). Instantiam autem vigiliarum et multiplicationem orationum in sacris officiis credimus omnibus proficere ecclesiis et non tantum ecclesiis, sed et universo populo Dei. Cum enim plus Dominus queritur, plus invenitur, et cum uberius oratione pulsatur, ad misericordiam petentium citius excitatur (cf. Mt 7, 8; Lc 11, 10). Nihil in aliquo plus desudare debemus, quam orationi incumbere, sic enim a Domino sub apostolorum numero exhortamur: «Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem» (Mt 26, 41; Mc 14, 38). Sic etiam nos et Apostolus «sine intermissione orare» (1 Thess 5, 17) rogat. Sic omnis scripturarum ordo iubet clamare. Qui enim clamare negligit, neglectus erit et abscisus a Christi membris abicietur. Nihil enim tam utile tamque salubre, quam pium creatorem precum multiplicatione et assiduitate orationum pulsare”.

3.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösięgo do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

Należy więc modlić się przede wszystkim po to, aby zwalczyć pokusy, jak to bowiem mówi Hieronim: „Wchodzi w pokusę ten, kto zaniedbuje modlitwę” (Hier. in Marc. c. 14 super 14, 38 [PL 30, 634 A]). Tak więc, ten, kto się często modli, odpędza ją [= pokusę]. Dlatego Pan Jezus zachęca nas w osobach apostołów: „Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie” (Mt 26, 41; Mk 14, 38)²⁴.

3.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösięgo

Tekst konstytucji nakłada na przełożonego obowiązek pouczania współbraci, gdyż jest on za nich odpowiedzialny i będzie musiał z tego zdać sprawę przed Bogiem. Ma ich przede wszystkim zachęcać do tego, by byli „trzeźwi, cierpliwi, pokorni, trwający na modlitwie i czuwający”. Prawodawca podkreśla więc wagę gorliwego trwania na modlitwie i czuwaniu, na ustawicznym szukaniu Pana. Co więcej, gorliwa modlitwa, aczkolwiek trudna i wyciskająca z mnicha pot, jest wielce potrzebna i skuteczna, by wieść życie mnisze i chrześcijańskie. Do czuwania i modlitwy zachęca bowiem uczniów sam Pan (por. Mt 26, 41; Mk 14, 38), a św. Paweł prosi nawet, byśmy „modlili się nieustannie” (1 Ts 5, 17).

Wyjaśniając ten tekst konstytucji, o. Grzegorz Gyöngyösi powołuje się, jak pisze, na słowa św. Hieronima zaczerpnięte rzekomo z jego *Commentarius in Evangelium secundum Marcum*²⁵, a dotyczącego dokładnie Mk 14, 38: „Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie; duch wprawdzie ochoczy, ale ciało słabe”. O. Gyöngyösi przytacza ten Hieronimowy ponoć tekst zgodnie z jego oryginałem łacińskim.

Należy jednak powiedzieć, że ten tekst nie jest Hieronimowego autorstwa, lecz jest jedynie mu przypisywany, a w *Patrologia Latina* J.-P. Migne’a widnieje wśród „S. Hieronymi operum mantissa” [dodatki, *supplementa*]. Nie zalicza go do

---

²⁴ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XIII: *De accusatione, correctione et reprehensione culparum ac exhortatione subditorum* h, in DC 168 „Orandum igitur est, tum primo ad vincendas tentationes, sicut enim secundum Hieronymum: «In tentationem intrat, qui orare negligit» (Hier. in Marc. c. 14 super 14, 38 [PL 30, 634 A]; tu jest błąd Wydawcy: powinno być: PL 30, 657 A)), sic frequenter orans eam propulsat, propterea a domino Iesu exhortamur in personis apostolorum: «Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem» (Mt 26, 41; Mc 14, 38)”.

²⁵ Tekst znajduje się w: PL 30, 589 – 644 A.

dzieł Hieronima choćby prestiżowa „Patrologia” wydana przez rzymski „Instytut Patrystyczny «Augustinianum»”; to rzekomo Hieronimowe dzieło nie jest tu nawet wymienione²⁶.

Należy powiedzieć, że wiele dzieł innych autorów przypisywano Hieronimowi²⁷, a to ze względu na jego wielki autorytet, na rolę, jaką odgrywał w średnio-wieczu, szczególnie w świecie łacińskim. Trudno się dziwić, że także o Gyöngyösi przypisywał autorstwo tego tekstu św. Hieronimowi, skoro nawet jeszcze w XIX wieku wydawca „Patrologii Łacińskiej” – J.-P. Migne – miał wątpliwości co do Hieronimowego autorstwa tego dzieła.

4. Tekst czwarty

4.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösię w *Declarationes constitutionum*

Postanawiamy także, aby w dniu Wielkiej Litanii, to znaczy: w święto św. Marka Ewangelisty i trzech Dni Błagalnych, były zachowywane posty o pokarmach wielkopostnych, [a szczególnie z powodu pięciu przyczyn. Po pierwsze, aby Bóg uspokoił wojny. Po drugie, aby zesłał odpowiednie deszcze. Po trzecie, aby strzegł delikatne owoce, pola i winnice od złej pogody, pomnażał i zachowywał. Po czwarte, aby uśmiercił niegodne poruszenia cielesne, które to niebezpieczeństwa w tym czasie bardziej miały zwyczaj powstawać. Po piąte, aby ktoś bardziej się upokorzył w celu przyjęcia łaski Ducha świętego. Przez post bowiem ciało umartwia się i bardziej unia się przed Bogiem, przez modlitwę natomiast, która jest skrzydłem duszy, za pomocą której leci do nieba, staje się bardziej przyjemne swojemu Stwórcy. [Postanawiamy także], aby w te cztery dni bracia pościli z większą pobożnością i pogodą ducha, ufając w miłosierdzie Boga: w dwa poniedziałki, to znaczy: [w poniedziałek] na drugi dzień po Zmartwychwstaniu Pańskim i [w poniedziałek po] Pięćdziesiątnicy, a także w dzień Narodzenia Pańskiego wraz z Jego Obrzezaniem i [w dzień] Objawienia [Pańskiego], jeśli [te święta] wypadłyby w poniedziałek lub środę. Niech [także poszczą] w dniu następującym po [Bożym] Narodzeniu, jeśli wypadłoby ono w niedzielę lub we wtorek. [Należy] także [pościć] w cztery dni świąt Najświętszej Maryi Panny, a mianowicie: Nawiedzenia, Wniebowzięcia, Narodzenia i Oczyszczenia oraz

²⁶ Por. A. Di Berardino (wyd.), *Patrologia*, t. III.

²⁷ Por. E. Dekkers – Ae. Gaar (wyd.), *Clavis Patrum Latinorum*, Turnhout 1998³, numery 623a–642.

w dzień Wszystkich świętych. [Należy] także [pościć] w dni świąt naszych kościołów i błogosławionego Augustyna w sierpniu oraz w dniu błogosławionego naszego ojca Pawła, jeśli [te święta] wypadłyby w poniedziałek lub środę. W te trzynaście dni, [jeśli nie wypadają w poniedziałki i środy] na mocy [dosłownie: „autorytetem”] niniejszych konstytucji pozwalamy w Panu na spożywanie mięs, chyba że niektóre z tych świąt wypadłyby w Adwencie Pańskim lub po Siedemdziesiątnicy²⁸.

4.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösięgo do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

Posty niewątpliwie pomagają człowiekowi doraźnie [czasowo], gdyż uśmierzają gniew Boga i wybawiają od wojen, niebezpieczeństw i przeciwności tego świata, jak widać to przede wszystkim [na podstawie] Jonasza z tego wszystkiego [co jest opisane] o Niniwitach, o czym tak mówi Hieronim, księga 2, „Przeciw Jowinianowi”: „Wielkie miasto Niniwa uniknęło gniewu Boga [ze względu na] współczucie [spowodowane] postami. Uśmierzyłyby go także [= gniew Boga] Sodomia i Gomora, jeśli chciałyby pojednać się z Bogiem, czyniąc pokutę i wylewając łzy pokuty, chroniąc się postem”. Ponieważ został posłany Jonasz do mieszkańców Niniwy, to usłuchali oni jego głosu i przelękli się Boga, a poszcząc i modląc się, uśmierzyli Jego gniew²⁹.

²⁸ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum*... , XLI: *De ieiunio maioris letanie*, in DC 240: „Statuimus quoque, ut in die maioris letanie, videlicet in festo sancti Marci evangeliste et tribus diebus rogationum, ieiunia cum cibis quadragesimalibus observentur, precipue propter quinque causas. Primo, ut Deus bella pacificet. Secundo, ut congruentes pluvias tribuat. Tertio, ut teneros fructus, sata et vineta a mala aura custodiat, multiplicet et conservet. Quarto, ut illicitos motus carnales mortificet, que pericula hoc tempore magis consueverunt evenire. Quinto, ut ad receptionem gratie Sancti Spiritus quisque magis se humiliet. Nam per ieiunium caro maceratur et magis Deo humiliatur, per orationem vero, que est ala anime, qua volat ad celum, acceptabilior suo redditur creatori. Et, ut istos quattuor dies cum maiori devotione et hilaritate spiritus ieiunent fratres, confisi de misericordia Dei, duas secundas ferias, videlicet crastinum Resurrectionis Domini et Penthecostes, diemque Natalis Domini simul cum Circumcisione eiusdem et Epiphania, si incidant in feriam secundam sive quartam. Necnon crastinum diem Natalis, si ipsa incidat in diem dominicum sive feriam tertiam. Item, quattuor dies festivitatum Beatissime Virginis Marie, videlicet Visitationis, Assumptionis, Nativitatis et Purificationis, ac diem Omnium Sanctorum. Necnon festivitates ecclesiarum nostrarum, et beati Augustini in Augusto, ac diem beati Pauli patris nostri, si in diem ferie secunde vel quarte incidant. Quos tredecim dies auctoritate presentis constitutionis ad esum carnum in Domino relaxamus, nisi alique festivitates ex predictis in Adventu Domini, vel post Septuagesimam occurrerent”.

²⁹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum*... , XLI: *De ieiunio maioris letanie* b, in DC 241: „Ieiunia quippe prosunt homini temporaliter, quia placant iram Dei et liberant a bellis, periculis et adversitatibus huius seculi, sicut patet Ione primo per totum de Ninivitis, de

4.3. Omówienie powyższego komentarza o Grzegorza Gyöngyösię

O. Grzegorz Gyöngyösi, wyjaśniając postanowienia Konstytucji dotyczące postów w Zakonie, wskazuje na błogosławione korzyści płynące z jego zachowania. Posty pomagają człowiekowi, uśmierzając gniew Boga; post wybawia od wojen, niebezpieczeństw i przeciwności tego świata.

Aby podbudować te twierdzenia, o. Grzegorz powołuje się na zdanie św. Hieronima wzięte z polemicznego dzieła „Przeciwko Jowinianowi”. Ojciec Kościoła napisał je w roku 393. Ukazuje w nim wyższą wartość dziewictwa poświęconego Bogu nad stanem małżeńskim. Broni ponadto wartości postu oraz stwierdza, że sam chrzest jako taki nie broni nas automatycznie przed popełnianiem grzechu i przed jego skutkami³⁰.

W rzeczy bowiem samej Jowinian – mnich, który przybył do Rzymu z Mediolanu około 385 roku – twierdził, że małżeństwo i dziewictwo mają tę samą wartość w oczach Boga, gdyż zbawienie przyniesione przez Chrystusa dotyczy wszystkich jednakowo. Tezy Jowiniana w 390 roku potępił święty papież Syryjusz (por. *Epistula* 7) oraz św. Ambroży z Mediolanu (por. *Epistulae* 41 i 42).

W 393 r. senator rzymski, mnich i duchowy syn Hieronima – św. Pammachiusz – przesłał mu do Betlejem pisma Jowiniana i wówczas to Ojciec Kościoła napisał dzieło aż w dwóch księgach „Przeciwko Jowinianowi”³¹. Dzieło to, acz świetnie i błyskotliwie napisane, zgodnie ze stylem i duchem Hieronima, wywołało sprzeczki, szczególnie w Wiecznym Mieście, gdzie Jowinian miał popleczników. Z tego powodu św. Hieronim potwierdził i wyjaśnił swoją naukę, lekko ją złagodziwszy, w „Liście” 49, który stanowi swoistego rodzaju apologię Hieronimowego stanowiska³².

---

quibus ita ait Hieronimus, lib. 2, *Contra Iovinianum*: «Ninive civitas magna iram Dei ieiuniorum miseratione retorsit. Quam utique Sodoma atque Gomorra placassent, si penitentiam agere lachrimasque penitentiae fundere ieiunio patrocinante Deum conciliare voluissent» (cf. Hier. adv. Iovin. II 15 [PL]). Missus siquidem fuit ad Ninivitas Ionas, et audierunt illi vocem suam et timuerunt Deum, et ieiunantes et orantes iram eius placaverunt”

³⁰ Por. M. Starowieyski – J.M. Szymusiak (wyd.), *Nowy słownik wczesno chrześcijańskiego piśmiennictwa*, wyd. drugie, przepracowane i uzupełnione przygotował ks. Marek Starowieyski przy współpracy Wojciecha Stawiszyńskiego, Poznań 2018, s. 442. Przekład polski *Contra Iovinianum* przygotował L. Nieścior w serii wydawniczej „źródła monastyczne” 67, Kraków – Tyniec 2013, s. 115–384.

³¹ Por. Hieronymus Stridonensis, *Adversus Iovinianum libri II*, PL 23, 211–238.

³² Por. także Hieronymus Stridonensis, *Epistulae* 48, 50.

O. Grzegorz Gyöngyösi powołuje się wprost na Hieronimowe dzieło, aby wykazać wielką wagę, jaką ma post. Poniżej podajemy zestawienie tekstu z *Declarationes constitutionum* z wydaniem z „Patrologii” Migne’a.

Tekst <i>Declarationes Constitutionum</i>	Współczesne wydanie
<p>Ninive civitas magna iram Dei ieiuniorum miseratione retorsit. Quam utique Sodoma atque Gomorra placassent, si penitentiam agere lachrimasque penitentiae fundere ieiunio patrocinante Deum conciliare voluissent.</p> <p>Tłumaczenie: „Wielkie miasto Niniwa uniknęło gniewu Boga [ze względu na] współczucie [spowodowane] postami. Uśmierzyłyby go także [= gniew Boga] Sodoma i Gomora, jeśli chciałyby pojednać się z Bogiem, czyniąc pokutę i wylewając łzy pokuty, chroniąc się postem”.</p>	<p>[...] civitas Ninive, imminentem iram Domini ieiuniorum miseratione detorsit: quam et Sodoma placasset et Gomorrha, si voluisset agere poenitentiam, et lacrymas [al. lacrymis] poenitentiae patrocinante conciliare ieiunio³³.</p> <p>Tłumaczenie: „Miasto Niniwa uniknęło grożącego gniewu Pana [ze względu na] współczucie [spowodowane] postami, który [to gniew] i Sodoma i Gomora uciszyłyby, gdyby chciała czynić pokutę, i poddać łzy pokuty pod opiekę postu”.</p>

Jak widzimy, cytat z dzieła „Przeciwko Jowinianowi”, zamieszczony przez o. Grzegorza, jest w zasadzie dokładny, chociaż i tu pojawiają się w nim pewne warianty; nie wpływają one jednak na samo przesłanie przytaczanego tekstu. Nie wiemy więc, czy o. Grzegorz wziął ten Hieronimowy tekst już od kogoś, kto go przytaczał (co jest bardziej prawdopodobne), czy też zaczerpnął może z jakiegoś wydania, które wówczas istniało.

³³ Hieronymus Stridonensis, *Adversus Iovinianum* 2, 15, PL 23, 322.

5. Tekst piąty

5.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösiego w *Declarationes constitutionum*

I aby w zakonie nie wyrosły jakieś kolce wad z powodu miękkich łóżek albo innych okryć i pościeli, które nie są odpowiednie dla zakonników i są [dla nich] niewłaściwe, niech bracia wystrzegają się, aby pod sobą, w swoich łóżkach, nie mieli wytwornych posłań czy materaców, za wyjątkiem chorych lub wówczas, gdy są poza klasztorem, a [tego rodzaju rzeczy by] zostały im dane, albo [wtedy], gdyby nie mogli znaleźć siana [= sienników], zgodnie z tym, co mówi Hieronim: „Miętkość piernatów nie sprzyja młodzieńczym członkom”. Niech śpią więc odziani w tunikę i szkaplerz, za wyjątkiem słabych i chorych³⁴.

5.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösiego do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

Krótkie wytłumaczenie tej rubryki jest [takie], że nasi bracia nie powinni mieć w klasztorze miękkich łóżek, to jest: ani takich okryć, ani materacy pod sobą, które mogłyby być przyczyną [czegoś] niewłaściwego [dosłownie: wady]. Czystość bowiem jest narażona na niebezpieczeństwo przez rozkosze. Z tego powodu błogosławiony Hieronim, nękaną pokusą cielesną, tak mówi do Eustochium: „Powalałem na gołą ziemię z ledwością trzymające się kości”. Dlatego później, jako ten, który [sam] tego jawnie doświadczył, oskarżając rozkosze, jako przyczynę tego, co w zakonach powoduje rozrost kolców wad, mówi: „Miętkości piernatów nie sprzyjają młodzieńczym członkom”. Nasz przeto zakon posiada wspólny zwyczaj, że wszyscy bracia – zarówno przełożeni, jak i podwładni (czy to prezbiterzy, czy konwersi) – mogą mieć dwie poduszki z poszewką, koc [= kołdrę?] i prześcieradło ze skóry

---

³⁴ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 246: „Et ne per molles lectos aut alia operimenta et substratoria religiosus inconvenientia et inusitata possint in ordine alicue spine succrescere vitiorum, caveant fratres, ne in lectis suis sub se habeant pulvinaria aut culcitra, nisi propter infirmos, aut cum sunt extra claustrum, si dantur eis, aut ubi forsitan non possunt palee inveniri, iuxta illud Hieronymi: «Plumarum mollities iuvenilia membra non foveant» [Hier. ep. 79, 7 (PL 22, 730)]. Dormiant autem tunica et scapulari precincti preter debiles et infirmos”.

(tylko jedno), i to, na czym śpią, czyli siennik, oprócz chorych, a także tych zdrowych braci, którzy są poza klasztorem. Wówczas bowiem pozwala im się spać na piernatowych posłaniach i [wygodnych] poduszkach. Niemniej jednak, muszą spać zarówno w [klaszorze], jak i poza [nim] odziani w tunikę i szkaplerz, za wyjątkiem słabych i chorych. Kiedyś, zgodnie ze starożytnymi konstytucjami, wszyscy spali w butach, lecz w roku Pańskim 1359 na kapitule generalnej zostało postanowione, żeby zamiast butów, które zdejmujemy do spania, pomiędzy nogi a stopy umieszczano dokładnie tunikę, która powinna wchodzić aż do kości piszczelowej, aby ciało stóp nigdzie nie dotykało, aby, gdy śpimy, przez dotyk upadłe ciało z powodu chytrości grzechu nie zostało pokalane przechytrzeniem. Brat więc powinien czuwać, aby tunika, jeśli wysunie się ze środka, znów godnie została włożona tam, gdzie powinna być. Ponadto, mówi się tam także, że słaby nawet nie powinien się rozbierać, chyba że ze względu na jakąś uzasadnioną lub nieuniknioną konieczność i za pozwoleniem swoich przełożonych. Co więcej: raczej powinien być ubrany, aby – jeśli przypadkiem miałby umrzeć – osiągnął dobry koniec³⁵.

---

³⁵ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 246–247: „Brevis intellectus huius rubrice est, quod fratres nostri non habeant in claustris molles lectos, id est talia operimenta superius et substratoria inferius, que possent esse causa vitii. Nam castitas periclitatur in delitiis. Propterea beatus Hieronimus, quando temptatione carnis premeretur, ut dicit ad Eustochium: «Nuda humo vix herentia ossa collidebat» [Hier. ep. 22, 7, (PL 22, 399)]. Hinc postea tanquam manifeste expertus, delitias esse in causa, quare in ordinibus succrescant spine vitiorum, ait: «Plumarum mollities iuvenilia membra non foveant» [cf. notitiam 7 et Defensor scint. 42 (PL 88, 673 B)]. Ideo communis consuetudo est nostri ordinis, ut omnes fratres tam prelati, quam etiam subditi sive sint presbyteri, sive conversi, possunt habere duos cussinos cum custodia, lodicem et substratorium de corio, unum tamen, et stramina vel fenum, preter infirmos et etiam illos sanos fratres, qui sunt extra claustrum. Tunc enim permittuntur dormire super pulvinarias plumaricas et culcitrās. Attamen debent dormire tam intra, quam extra tunica et scapulari precincti, preter debiles et infirmos. – Primitus omnes dormiebant in caligis iuxta constitutiones antiquas, sed anno Domini 1359 in generalissimo capitulo ordinatum est [cf. Gyöngyösi vitae c. 28 (p. 69: 25–28, „capitulum generale”)], ut pro caligis, cum nos deponimus ad dormiendum, inter crura et pedes bene interponatur tunica usque ad tibiam, ne alibi caro pedum invicem attingat, ne, cum dormimus, per tactum adinvicem ex inepto motum et illusionē polluaturo caro caduca [cf. Bened. reg. c. 55, 10 (p. 129)], et cum evigilat frater, si tunica exiliit de medio, iterum decenter interponat. – Item, ibidem dicitur, quod nec debilis debet se spoliare, nisi propter aliquam causam rationabilem vel inevitabilem necessitatem et ex permissione sui superioris, imo potius debet esse indutus, ut, si forte contingat eum mori, finem bonum sortiatur”.

5.3. Omówienie powyższego komentarza o Grzegorza Gyöngyösię

Jak widzimy, mówiąc o łózkach i pościeli mnichów, Konstytucje postanawiają, by zakonnicy unikali wygód miękkich łóżek, gdyż to nie jest dla nich odpowiednie: nie sprzyja ani rozwojowi duchowemu, ani wzrostowi cnót zakonników. Wyjątek mogą tu stanowić tylko chorzy lub mnisi znajdujący się poza klasztorem. Prawdodawca powołuje się przy tym na zdanie św. Hieronima: „Miętkość piernatów nie sprzyja młodzieńczym członkom”³⁶.

To samo twierdzenie Ojca Kościoła jeszcze raz przytacza o Grzegorz w swoim komentarzu³⁷. Hieronim wypowiada te słowa w „Liście” 79, 7 skierowanym do Salwiny – młodej wdowy, arystokratki spokrewnionej z dworem cesarskim w Konstantynopolu, córki Gildona, który w roku 395 był zarządcą Afryki (Mauritanii), a po śmierci cesarza Teodozjusza Wielkiego postarał się o tytuł cesarza. Cesarz Honoriusz w 401 roku skazał go na śmierć i skonfiskował wszystkie jego dobra materialne.

Hieronim napisał ten list w Betlejem około roku 400, po śmierci męża Salwiny – Nebrydiusza. Nebrydiusz był krewnym cesarza Teodozjusza Wielkiego i przyjacielem książąt Arkadiusza i Honoriusza, następców Teodozjusza. Cieszył się sławą świętości. Zmarł nagle w Afryce, pozostawiając żonę z dwojgiem małych dzieci – Nebrydiuszem i córeczką, której imienia nie znamy. Hieronim nie znał osobiście ani Salwiny, ani jej męża Nebrydiusza, lecz był przyjacielem ojca Nebrydiusza³⁸. Pocieszając Salwinę po śmierci męża, św. Hieronim zachęca ją, by pozostała wdową.

Wśród duchowych rad, udzielonych Salwinie przez św. Hieronima, znajdujemy właśnie to stwierdzenie, które powtarzają zarówno Konstytucje, jak i o Grzegorz w komentarzu do nich, odnosząc je oczywiście do surowego życia mnichów: „Miętkości piernatów nie sprzyjają młodzieńczym członkom”³⁹.

³⁶ Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 79, 7, w: Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 246: „«Plumarum mollities iuvenilia membra non foveant» [Hier. ep. 79, 7 (PL 22, 730)]”.

³⁷ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 247.

³⁸ Por. S. Cola, *San Girolamo. Le Lettere*, t. II, dz. cyt., s. 42.

³⁹ Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 79, 7, w: Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 246: „«Plumarum mollities iuvenilia membra non foveant» [Hier. ep. 79, 7 (PL 22, 730)]”.

We współczesnym wydaniu „Listów” św. Hieronima czytamy: „[...] plumarum mollities iuvenalia membra non foveat”⁴⁰ – „miękkosć piernatów nie sprzyja młodzieńczym członkom”. Rzeczownik żeński V deklinacji łacińskiej – „mollities” ma tę samą końcówkę (wygląda tak samo) zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej. Stąd więc można go uważać za liczbę pojedynczą, a wówczas czasownik, który jest z nim złączony, musi występować w trzeciej osobie liczby pojedynczej („foveat”), względnie w trzeciej osobie liczby mnogiej („foveant”).

Tak więc, należy powiedzieć, że tym razem o. Grzegorz przytoczył tekst Hieronimowy dokładnie, nie parafrazując go, czy nie dopasowując do swoich potrzeb. Należy jednak zauważyć, że Hieronimową myśl przytaczały już Konstytucje, a o. Grzegorz to samo zdanie Ojca Kościoła tylko powtórzył.

Następną Hieronimową myślą, którą tu dokładnie o. Gyöngyösi cytuje, jest zdanie wzięte z listu do św. Eustochium (chodzi tu o znany „List” 22, *De virginitate servanda*): „Powałam na gołą ziemię z ledwością trzymające się kości”⁴¹. Hieronim opisuje tu swej duchowej córce początki jego pustelniczego życia, które wiodł na pustyni Chalkis w Syrii w latach 375–377.

Skierowany do Eustochium „List” 22 jest pierwszym z trzech listów, który św. Hieronim do niej napisał. Powstał on w Rzymie na przełomie 383 i 384 roku⁴². Eustochium była córką św. Pauli – arystokratki rzymskiej, która głównie pod wpływem św. Hieronima stała się mniszką i jako taka rozpałała w sercu córki Eustochium chęć pójścia za Chrystusem czystym, ubogim i posłusznym.

„List” 22 jest rozprawą o chrześcijańskim dziewictwie zachowywanym ze względu na Królestwo Niebieskie, na Chrystusa; o dziewictwie, które jest znakiem wiary w przyszłe, wieczne życie po zmartwychwstaniu, w którym „nie będą się ani żenić, ani za mąż wychodzić, ale będą jak aniołowie Boży w niebie”⁴³.

---

⁴⁰ Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 79, 7, w: San Jerónimo, *Epistolario*, dz. cyt., s. 857.

⁴¹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 246: „[...] «Nuda humo vix herentia ossa collidebat» [...]”.

⁴² Por. F. Cavallera, *Saint Jérôme. Sa vie et son oeuvre*, t. I, 104; A. Penna, *S. Gerolamo*, 435; E. Camisani, *Introduzione alle opere scelte di San Girolamo*, 96; J.N.D. Kelly, *Jerome. His Life, Writings, and Controversies*, 100; A. de Vogüé, *Histoire littéraire du mouvement monastique dans l'antiquité*, t. I, 325.

⁴³ Mt 22, 30. Por. także Mk 12, 25; Łk 20, 35. Co do najstarszych dzieł o dziewictwie, które zostały przełożone na język polski, por.: J. Naumowicz (wyd.), *Pierwsze pisma greckie o dziewictwie*, Źródła Monastyczne 16, Kraków 1997. Książka zawiera następujące działa: Pseudo-Klemens Rzymski, *Listy o dziewictwie*; Metody z Olimpu, *Uczta*; Pseudo-Bazyli, *Homilia o dziewictwie*. Ich przekładu dokonali: S. Kalinkowski, W. Kania, J. Naumowicz.

List – jak wszystkie dzieła Hieronima – przeniknięty jest Pismem świętym, które autor przytacza dosłownie lub parafrazuje. Chce on bowiem, aby to, co pisze, nie było zwykłą mądrością ludzką, lecz odzwierciedleniem objawionej nauki Chrystusowej. Z tego także powodu św. Hieronim nie chce pisać panegiryku na cześć dziewictwa⁴⁴, które św. Eustochium już zachowuje, lecz rzeczowo, w oparciu o Pismo święte i swoje osobiste doświadczenie, przedstawić sposób, w jaki należy postępować, aby ustrzec tę tak ważną chrześcijańską cnotę, która ze względu na swą wzniosłość i powab pociągać powinna dusze najbardziej otwarte na wartości nadprzyrodzone.

W rozdziale siódmym, z którego o. Grzegorz wziął Hieronimowe zdanie, Ojciec Kościoła opisuje swoje trudności w zachowaniu czystości: nawet surowe, pełne pokutnych umartwień odosobnienie na pustyni Chalkis⁴⁵ nie zwolniło go z ustawicznej walki z pokusami cielesnymi! Jeśli więc nawet surowi pokutnicy, żyjący na pustyni, są narażeni na pokusy i muszą z nimi walczyć, to tym bardziej będzie na nie wystawiona młoda dziewczyna, która żyje wśród gwaru i powabów światowych. Hieronim więc zaczyna dawać św. Eustochium różne praktyczne rady duchowe, które mogą jej pomóc w zachowaniu chrześcijańskiej i mniszej czystości.

Przyjrzyjmy się teraz samemu cytatorowi, który o. Grzegorz wziął z Hieronimowego „Listu” 22.

Tekst <i>Declarationes constitutionum</i>	Współczesne wydanie
»[...] «Nuda humo vix herentia ossa collidebat » ⁴⁶ .	»[...] nuda humo vix ossa haerentia collidebam » ⁴⁷ .
Tłumaczenie: »[...] powalał na gołą ziemię z ledwością trzymające się kości».	Tłumaczenie: »[...] powalałem na gołą ziemię z ledwością trzymające się kości» ⁴⁸ .

⁴⁴ Por. Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 22, 2.

⁴⁵ Por. A. de Vogüé, *Histoire littéraire...*, t. I, 235–325.

⁴⁶ Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 22, 7, w: Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite etc. super passus obscuros earundem, partim ex actis capitulorum generalium, partim vero ex privilegiis ordinis eiusdem et iure canonico recollete*, XLIII: *De lectis et operimentis fratrum et dormitione ipsorum*, in DC 246.

⁴⁷ Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 22, 7, w: San Jerónimo, *Epistolario*, 211.

⁴⁸ B. Degórski, *Św. Hieronim. Listy do Eustochium. Listy 22, 31, 108, 121.*

Jak widzimy, o. Grzegorz zmienia tu osobę wypowiadającą to zdanie: w Hieronimowym „Liście” 22 do św. Eustochium Ojciec Kościoła mówi o samym sobie, a więc używa pierwszej osoby – „conlidebam” („powalałem; kładłem z siłą;łożyłem gwałtownie”), natomiast o. Grzegorz używa tu trzeciej osoby, mówiąc o św. Hieronimie: „collidebat” („powalał; kładł z siłą,łożył z uderzeniem”). Tak więc, jest to cytat prawie dosłowny, nie do końca dokładny, niemniej jednak wiernie oddający myśl samego Hieronima. *Nota bene*: obie formy tego czasownika trzeciej koniugacji są poprawne („conlidebat” czy „collidebat”), aczkolwiek forma „conlidebat” jest bardziej wytworną, wyszukaną, klasyczną (formy podstawowe tego czasownika to: „conlido, conlidis, conlidere, conlisi, conlisum”).

Zauważamy także u o. Grzegorza przestawienie szyku słów „ossa haerentia”; oczywiście pisownia „haerentia” jest ortograficznie poprawna, a użyta forma „herentia” jest błędna. Niemniej jednak w czasach, gdy pisał o. Grzegorz, tego rodzaju nieścisłości czy błędy ortograficzne były na porządku dziennym, a więc za takowe nie uchodziły. Użyte tu „haerentia” to oczywiście imiesłów teraźniejszy, rodzaju nijakiego, trzeciej deklinacji, zastosowany w bierniku liczby mnogiej, a pochodzący od czasownika drugiej koniugacji „haereo” (formy podstawowe tego czasownika to: „haerēo, haeres, haerēre, haesi, haesum”).

6. Tekst szósty

6.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösiego w *Declarationes constitutionum*

[O tym,] aby kobiety w obrębie naszych domów nie pracowały lub niczego nie robiły. Ponieważ nie tylko na podstawie przykładów naszych starożytnych ojców, którzy zamieszkiwali pustynię, ale także na podstawie doświadczeń czynów ludzkich tych, którzy po nich się pojawili (tych mianowicie, których niestrudzenie naśladujemy, którzy posiadają moc brązu), poznaliśmy, iż przez kobiety świętość naszej ślubowanej czystości została u wielu zakłócona, dlatego postanawiamy, aby w obrębie naszych domów nie pozwalano kobietom na wykonywanie żadnej pracy, nawet gdyby były stare wiekiem. Także pod pretekstem jakiegokolwiek kuracji medycznej żaden z braci nie może się z nimi spotykać ([także] poza naszymi domami). Ci, którzy przekraczają to nasze postanowienie, jeśli są przełożonymi, [to] jako buntownicy mają zostać pozbawieni swojego urzędu przełożenia. Zwykli natomiast bracia – oddzieleni na piętnaście dni od towarzystwa pozostałych braci

– niech poszczą o chlebie i wodzie w poniedziałki, środy i piątki, które przypadną podczas tych piętnastu dni, a przez rok niech będą pozbawieni głosu w wyborach i podczas oskarżania innych⁴⁹.

6.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösiego do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

Dlatego ani z powodu korzyści doczesnej, czyli cielesnej, ani z powodu troski o zdrowie zakonnicy nie powinni często przestawać z kobietami. Dlatego też Hieronim [pisze] w rozdz. *Hospitalium*, Dist. 32: „Gdy zobaczyłbyś kobietę dobrze postępującą, [to] po bożemu ukochaj [ją] umysłem, [a] nie poprzez cielesne przebywanie [z nią]”. Powód: gdyż cielesne przebywanie jest pierwszą okazją do grzechu. Dlatego mówi się: są również i inne okazje, z których drugą jest udawanie się do nich bez pilnej i szlachetnej przyczyny. Jak bowiem widok kobiety rozpala pożądliwość mężczyzny, tak pożądliwość kobiety [rozpala się] na widok mężczyzny, jak widać z przykładu błogosławionego Bernarda: zobaczyła go kobieta przyjęta w gościnę [*hospita*; uwaga: może to znaczyć nie tylko kobietę, którą się gości, ale także kobietę, która przyjmuje w gościnę] i zapalała ku niemu pożądaniem, i przyszła do niego w nocy. On jednak trzy razy ją odpędził jak rozbójnika. Trzecią okazją jest nieskromna rozmowa. Poufałość bowiem zawsze rodzi butę. Czwartą okazją jest okazywanie uczucia za pośrednictwem bilecików i słodkich listów. Hieronim: „święta miłość nie zna ustawicznych bilecików, chusteczek, czy słodkich listów”. Z powodu tego wszystkiego daje świadectwo Augustyn tym, którzy z konieczności muszą rozmawiać z kobietami, mówiąc: „Z kobietami należy zawsze rozmawiać krótko, szorstko i surowo”. Zauważ, że to postanowienie [= naszych Konstytucji] jest bardzo rozumne. Szczegół-

---

⁴⁹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, LIX: *Ne mulieres intra septa domorum nostrarum quicquam operis exercent vel faciant*, in DC 293: „Cum non solum antiquorum patrum nostrorum heremicolarum exemplis, verum etiam post eos emergentium actuum humanorum experimentis, infatigabiles nostros emulos, aereas videlicet potestates, per mulieres nostre professe puritatis sanctimoniam cognovimus plerunque fuisse turbatam, ideo statuimus, quatenus intra septa domorum nostrarum mulieres nihil operis exercere permittantur, quantumcunque vetuste essent etatis, nec etiam pretextu cuiuscunque cure medicinalis, extra ipsas domos nostras, per fratrem quempiam requisite visitentur. Transgressores huius nostri instituti, si prelati fuerint, tanquam rebelles officio sue prelationis careant, simplices vero fratres per quindenam a cetum ceterorum fratrum segregati, feriis secundis, quartis et sextis pane et aqua ieiunent, per quindenam predictam occurrentibus, et per annum in electione et aliorum accusatione voce careant”.

nie w przypadku tych, którzy mieszkają na pustelniach i są oddaleni od ludzi i przebywania z nimi, gdzie z trudem lub nigdy nie mogą docierać kobiety bez [wywołania] jakiegoś skandalu lub niebezpieczeństwa, ponieważ nie mamy tylu domów, aby [w nich kobiety] mogły przebywać bezpiecznie i nocować. Chyba żeby te, które mogą spowodować upadek wielu dusz, zostały umieszczone w pomieszczeniach naszych bliskich (*familiares*). Gdzie zaś klasztory znajdują się w pobliżu domów, to mogłoby się zdarzyć, aczkolwiek niełatwo, że najęto by uczciwe matrony, aby oczyściły nasiona i plewiły chwasty. One bowiem mogłyby przebywać w pracy podczas określonych godzin [*ad horam*], a po ich upływie odchodziłyby, dobra zaś sława zakonu zostałaby zachowana. Zdarza się często w niektórych domach, że nasi ojcowie rozumnie je znoszą [= kobiety], gdy nie przychodzą w pojedynkę, ani też długo nie przebywają, lecz – wykonawszy służebną pracę, już to w winnicach, już to w ogrodach – od razu odchodzą. W przeciwnym razie długie i częste przebywanie mogłoby być niebezpieczne. Dlatego błogosławiony Hieronim rzekomo odpowiedział kobiecie pytającej go, dlaczego idzie na pustelnię: „Abym cię nie widział, ani nie słyszał, abym nie znosił twoich wojen, aby nie uwodziło mnie oko nierzędnicy”, 16, q. 2. „*Mnich* niech unika widoku kobiet, szczególnie dziewcząt”⁵⁰.

---

⁵⁰ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIX: *Ne mulieres intra septa domorum nostrarum quicquam operis exerceant vel faciant* a, in DC 294–295: „Ideo nec propter utilitatem temporalem seu corporalem, nec propter desiderium salutis debent religiosi cum mulieribus frequenter constitui. Unde Hieronimus in *c. Hospitolum*, Dist. 32: «Feminam quam videris bene conversantem, mente dilige secundum Deum, non corporali conversatione» [D. 32 c. 17 § 5 [*Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars prior. *Decretum magistri Gratiani*, Leipzig 1879, s. 122]; Hier. ep. 52, 5 [PL 22, 532]]. – Ratio, quia corporalis conversatio est prima occasio peccandi. Quod ideo dicitur: Sunt enim et alie occasiones. Quarum secunda est accessus ad eas sine causa urgente et honesta. Sicut enim ex visu mulieris inardescit concupiscentia viri, ita ex visu viri concupiscentia mulieris. Sicut patet in exemplo beati Bernardi, quem eius hospita aspiciens concupivit et nocte ad eum venit, quam tamen ter, tanquam latronem repulit [cf. Iacopo da Varazze (Iacobus de Voragine, *Legenda Aurea*. Edizione critica a cura di Giovanni Paolo Maggioni. Seconda edizione rivista dall'autore, Firenze 1998, cap. 116 (p. 813, 25–34)]. Tertia occasio est perversa locutio, familiaritas enim in omni re prebet audaciam. Quarta occasio est ostensio affectionis per munuscula et dulces literas. Hieronimus: «Crebra munuscula et sudariola et dulces litteras sanctus amor non habet» [Hier. ep. 52, 5 (PL 22, 532)]. Propter hec omnia dat documentum Augustinus hiis, qui ex necessitate debent alloqui mulieres dicens: «Sermo brevis, asper et rigidus est semper cum mulieribus habendus» (Aug. ?). – Nota, quod hec constitutio valde rationa-

6.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösię

Przypatrzmy się różnicom, jakie zachodzą w *Declarationes* i w wydaniu drukowanym tekstu rzekomo Hieronimowego.

Tekst <i>Declarationes constitutionum</i>	Współczesne wydanie
<p>„Feminam quam videris bene conversantem, mente dilige secundum Deum, non corporali conversatione”⁵¹.</p> <p>Tłumaczenie: „Gdy zobaczysz kobietę dobrze postępującą, [to] po bożemu ukochaj [ją] umysłem, [a] nie poprzez cielesne przebywanie [z nią]”.</p>	<p>„Feminam quam bene videris conversantem, mente dilige, non corporali frequentes ornatu”⁵².</p> <p>Tłumaczenie: Gdy zobaczysz kobietę dobrze postępującą, [to] ukochaj [ją] umysłem, [a] nie odwiedzaj jej przystrojony cielesnie”.</p>

bilis est, presertim respectu eorum, qui in desertis habitant et sunt remoti ab accessu et frequentia hominum, ubi vix vel nunquam possent durare femine absque aliquali scandalo vel periculo, cum non suppetant nobis tot domus, in quibus tute stare et pernoctare possent, nisi forsitan familiarium nostrorum cameris includerentur cum casu eorundem, quod vergeret in detrimentum multarum animarum. Ubi autem monasteria viciniantur domibus secularium, non facilis feret casus, dummodo honeste matrone susciperentur ad purgandum grana et evellendum herbas inutiles. Nam hee possent stare ad horam in labore et in eadem hora reverti possent, manente honore ordinis. Sicut plerunque fit in certis domibus, quas patres nostri rationabiliter tollerant, ut non sole veniant, nec longo tempore pausent, sed impenso servitutis officio sive de vineis, sive de ortis, quamcito redeant, alias longa mora et frequens posset esse periculosa. Ideo beatus Hieronymus quasi querenti femine, cur pergit ad heremum, respondit: «Ut te non videam, nec audiam, ut tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis», 16, q. 2.” Monachus [Wydawca w aparacie krytycznym podał tu „Tartalmilag helytelen” = błąd w treści; treść nieprawidłowa] mulierum, maxime adolescentularum vitet aspectum” [Hier. c. Vigil. 16 (PL 23, 367), Ivo Carnotensis, *Panormia* 6, 176 (PL 161, 1171 D)].

⁵¹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIX: *Ne mulieres intra septa domorum nostrarum quicquam operis exerceant vel faciant a*, in DC 294.

⁵² Auctor incertus (Hieronimus Stridonensis?), *Epistula* 42 [*Ad Oceanum. De vita clericorum*], 4, PL 30, 298 A.

Sarbak Gábor w aparacie krytycznym błędnie podaje, iż cytat ten pochodzi z „Hier. ep. 52, 5, PL 22, 532”. Hieronimowy „List” 52 jest adresowany do prezbitera Nepocjana, ale nie znajdujemy w nim przytaczanego tekstu, gdyż tekst ten nie jest Hieronimowego autorstwa, lecz jest jedynie jemu przypisywany, a w *Patrologia Latina* J.-P. Migne’a widnieje wśród „S. Hieronymi operum mantissa” [dodatki, *supplementa*]. Migne podaje, że list jest skierowany do Oceana. Był to rzymski arystokrata, który najprawdopodobniej poznał św. Hieronima i z nim się zaprzyjaźnił, gdy Ojciec Kościoła przebywał w Rzymie (w latach 382–385). Ocean wraz z arystokratką rzymską Fabiolą odbył podróż do Ziemi Świętej, ale gdy w 410 roku Alaryk zdobył i złupił Rzym, schronił się być może w Północnej Afryce łacińskiej⁵³. Oceanowi św. Hieronim przesyła także po śmierci Fabioli (400 rok) jej pośmiertną pochwałę⁵⁴, dołączając do niej długi i znany list⁵⁵, który miał być przeznaczony dla Fabioli, a w którym Ojciec Kościoła robi wspaniałą egzegezę miejsc postojów Izraelitów podczas ich wędrówki na pustyni⁵⁶.

O. Gyöngyösi przytacza ten rzekomo Hieronimowy tekst, opierając się na tym, co znalazł i co podaje *Corpus Iuris Canonici*⁵⁷, a więc jest niejako usprawiedliwiony, uważając, że źródło, na które się powołuje, jest wiarygodne.

W tekście, który znajdujemy u Migne’a, po słowach „non corporali frequentes ornatu”, autor dodaje: „Duchownego czy kapłana [= biskupa] nie czyni miękka szata, lecz czyste ukierunkowanie myśli”⁵⁸.

Przypatrz się teraz kolejnemu odniesieniu o. Grzegorza do św. Hieronima:

⁵³ Por. Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 126.

⁵⁴ Por. Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 77.

⁵⁵ Por. Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 78.

⁵⁶ Por. B. Degórski, *Lesegesi geronimiana di Num. 33, 1–49 nella Epistula 78: a guisa di saggio di ermeneutica*, 449–485; idem, *Il cammino degli Israeliti dall’Egitto verso la Terra Promessa secondo la Lettera 78 di san Girolamo*, 5–45.

⁵⁷ Por. *Corpus Iuris Canonici* D. 32 c. 17 § 5, editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars prior. *Decretum magistri Gratiani*, Leipzig 1879, s. 122.

⁵⁸ Auctor incertus (Hieronymus Stridonensis?), *Epistula* 42 [*Ad Oceanum. De vita clericorum*], 4, PL 30, 298 A: „Non vestis tenera clericum facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intentio”.

Tekst <i>Declarationes constitutionum</i>	Współczesne wydanie
<p>„Crebra munuscula et sudariola et dulces litteras sanctus amor non habet”⁵⁹.</p> <p>Tłumaczenie: „święta miłość nie lubi ustawicznych bilecików (= podareczków), chusteczek, czy słodkich listów”.</p>	<p>„Crebra munuscula et orariola et fasciolas et vestes ori adplicatas et degustatos cibos, blandasque et dulces litterulas, sanctus amor non habet”⁶⁰.</p> <p>Tłumaczenie: „święta miłość nie lubi ustawicznych bilecików (= podareczków), chusteczek i szaliczków, i szat z aplikowanym [do nich] złotem, i smacznych pokarmów oraz głaszczących i słodkich liścików”.</p>

Jak widzimy, tekst św. Hieronima do kapłana Nepocjana, o którym już pisa-
liśmy, aczkolwiek skrócony, został zacytowany wiernie. Jeśli chodzi o warianty,
to u o. Grzegorza mamy „sudariola”, a u Hieronima – „orariola”. Warianty te nie
zmieniają jednak znaczenia obu tekstów. W obu wypadkach mamy do czynienia
ze zdrobnieniami. „Sudariola” („chusteczki”, głównie do ocierania potu) to rze-
czownik II deklinacji, liczby mnogiej, rodzaju nijakiego od słowa „sūdārīōlum”.
Jest to, jak powiedzieliśmy zdrobnienie słowa „sūdārīum” (rzeczownik II dekli-
nacji, rodzaju nijakiego, który oznacza chustę albo śmiertelną całun).

„Orariola” („chusteczki”) natomiast to także rzeczownik nijaki II deklinacji,
użyty w liczbie mnogiej. Pochodzi od „ōrārīōlum” i jest zdrobnieniem **ōrārīum**
(„chustka”).

Drugi wariant obu porównywanych tekstów to słowa: „litteras” (u o. Grzego-
rza) i „litterulas” (u św. Hieronima). „Litteras” jest oczywiście biernikiem liczny
mnoziej rzeczownika żeńskiego I deklinacji słowa „littĕra” („litera, pismo, list”).
Natomiast słowo „litterulas” jest biernikiem rodzaju żeńskiego liczby mnogiej
i zdrobnieniem od „littĕrŭla” („literka, bilecik, liścik, pisemko”).

Przyjrzyjmy się teraz ostatniemu cytatuwi o. Grzegorza wziętemu ze św.
Hieronima.

⁵⁹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIX: *Ne mulieres intra septa domorum nostrarum quicquam operis exerceant vel faciant* a, in DC 295.

⁶⁰ Hieronymus Stridonensis, *Epistulae* 52, 5, w: San Jerónimo, *Epistolario*, 471.

Tekst <i>Declarationes constitutionum</i>	Współczesne wydanie
<p>„Ut te non videam, nec audiam, ut tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis”⁶¹.</p> <p>Tłumaczenie: „Abym cię nie widział, ani nie słyszał, abym nie znosił twoich wojen, aby nie uwodziło mnie oko nierządnicy”.</p>	<p>„Cur, inquires, pergis ad eremum? videlicet ut te non audiam, non videam: ut tuo furore non movear; ut tua bella non patiar: ne me capiat oculus meretricis”⁶².</p> <p>Tłumaczenie: „«Dlaczego – powiadasz – idziesz na pustynię? Dlatego, abym cię nie słyszał, nie widział, abym nie był wstrząsany twoim szałem, abym nie znosił twoich wojen, aby nie uwodziło mnie oko nierządnicy”.</p>

O. Grzegorz poprzedza ten cytat słowami: „Dlatego błogosławiony Hieronim rzekomo odpowiedział kobiecie pytającej go, dlaczego idzie na pustelnię: [...]”⁶³.

Dialog jednak w *Contra Vigilantium* toczy się pomiędzy Hieronimem a Wigilancjuszem, stąd należy rozumieć tę wypowiedź Ojca Kościoła jako odpowiedź raczej na retoryczne pytanie Wigilancjusza, niż jakiejś kobiety. Hieronim, jak sam mówi w powyższym tekście, żyje na pustyni, wie dzie życie mnisze po to, by nie mieć nic wspólnego z błędną nauką Wigilancjusza.

Wigilancjusz przyszedł na świat około roku 370, w Calagurris, w pobliżu *Convenae* (Comminges w dzisiejszej Francji), gdzie znajdowała się jedna z postojowych stacji położonych wzdłuż drogi rzymskiej wiodącej z Akwitanii do Hiszpanii⁶⁴.

⁶¹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIX: *Ne mulieres intra septa domorum nostrarum quicquam operis exerceant vel faciant a*, in DC 295.

⁶² Hieronymus Stridonensis, *Adversus Vigilantium* 16, 1, w: <https://bkv.unifr.ch/works/62/versions/701/divisions/151950>.

⁶³ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, XLIX: *Ne mulieres intra septa domorum nostrarum quicquam operis exerceant vel faciant a*, in DC 295: „Ideo beatus Hieronymus quasi querenti femine, cur pergis ad heremum, respondit: [...]”.

⁶⁴ Odnośnie do Wigilancjusza por. następujące publikacje, które należą już do podstawowych i klasycznych: W. S. Gilly, *Vigilantius and His Times*, London 1844; W. Schmidt, *Vigilantius, sein Verhältniss zum h. Hieronymus und zur Kirchenlehre damaliger Zeit*, Münster 1860. Por. także L. H. Lucassen, *De Polemicus Hieronymus Adversus De Priester Vigilantius*, 53–61; H. Crouzel, *Chronologie proposée du prêtre commingeois Vigilance de Calagurris*, 265–66;

Ojciec Wigilancjusza był prawdopodobnie opiekunem oberży i wydaje się, że dobrze przygotował Wigilancjusza do objęcia po sobie tego miejsca. Niemniej jednak, jego syn był skłonny do nauki i z tego powodu arystokrata Sulpicjusz Sewer⁶⁵, który na owych ziemiach miał swe posiadłości, wziął go na służbę i być może powierzył mu zarząd swoich włości. Po przyjęciu święceń kapłańskich, Wigilancjusz w 395 roku został przedstawiony św. Hieronimowi, który wówczas mieszkał w Betlejem. Uczynił to arystokrata Paulin z Noli⁶⁶, przyjaciel Sulpicjusza Sewera⁶⁷. Pozostawszy u św. Hieronima przez znaczny okres czasu, Wi-

---

M. Massie, *Vigilance de Calagurris face à la polémique hiéronymienne*, 81–108; H. Crouzel, *Un 'Hérétique' Commingeois aux IVe et Ve siècles*, 163–174; D. Hunter, *Vigilantius of Calagurris and Victricius of Rouen: Ascetics, Relics, and Clerics in Late Roman Gaul*, 401–430. Co się tyczy bibliografii na temat *Adversus Vigilantium*, por. G. Rurański, *Wstęp*, 387–427; Amy Hye Oh, *A Commentary on Jerome's Contra Vigilantium*, Diss. University of Illinois, Urbana – Champaign 2013.

⁶⁵ Por. B. Degórski, *Il monachesimo latino nel Mediterraneo (secc. IV–VI): protagonisti e legislazione*, 117–118.

⁶⁶ Odnośnie do związków, jakie zachodziły między św. Hieronimem a św. Paulinem z Noli, por. P. Courcelle, *Paulin de Nole et Saint Jérôme*, 250–280. Na temat św. Paulina por. także A. Ruggiero – H. Crouzel – G. Santaniello, *Paolino di Nola: Momenti della sua vita e delle sue opere*; D. Trout, *Paulinus of Nola: Life, Letters, and Poems*.

⁶⁷ Paulin z Noli napisał do Sulpicjusza Sewera następujące listy: *Epistula* 1, CSEL 29, 1–10; *Epistula* 5, CSEL 29, 24–39; *Epistula* 11, CSEL 29, 60–73; *Epistula* 17, CSEL 29, 125–128; *Epistula* 22, CSEL 29, 154–156; *Epistula* 23, CSEL 29, 157–201; *Epistula* 24, CSEL 29, 201–223; *Epistula* 27, CSEL 29, 238–240; *Epistula* 28, CSEL 29, 240–247; *Epistula* 29, CSEL 29, 247–262; *Epistula* 30, CSEL 29, 262–267; *Epistula* 31, CSEL 29, 267–275; *Epistula* 32, CSEL 29, 275–301. Listy św. Paulina z Noli skierowane do Sulpicjusza Sewera tworzą zasadniczą część wszystkich listów św. Paulina, jakie do nas dotarły. W listach tych Biskup Noli wspomina niektóre wydarzenia z własnego życia (dla przykładu: święcenia prezbiteratu w Barcelonie, czy okres oczekiwania przed przyjazdem do Noli w Italii [por. *Epistula* 1], względnie też chłód, jakiego doznał w Rzymie ze strony duchowieństwa a nawet papieża Syrycjusza oraz gorące przyjęcie, jakiego doznał od biskupów Kampanii [por. *Epistula* 5]). W innych listach św. Paulin mówi o początkowym pragnieniu Sulpicjusza Sewera, by przenieść się na stałe do Noli. Chęć ta jednak z biegiem czasu ustała i Sulpicjusz wysłał Biskupowi Noli jedynie swoją *Vita S. Martini*, którą wówczas właśnie napisał. Pozostałe listy mówią o mnichach poczytylionach, którzy okazali się niezbyt uduchowieni, względnie o wysłaniu kucharza, który acz pobożny mało znał się na gotowaniu (por. *Epistula* 23), o przesłaniu płaszcza i tuniki (por. *Epistula* 29), o prośbie skierowanej do św. Paulina, by przesłał własny wizerunek w celu umieszczenia go w baptysterium obok obrazu św. Marcina z Tours (por. *Epistula* 30) oraz o odmowie wykonania tej dziwnej prośby (por. *Epistula* 32). Listy św. Paulina do Sulpicjusza Sewera świadczą także o głębokiej przyjaźni Adresata, o jego surowym życiu ascetyczno-monastycznym, o jego prawowierności wiary przeciwstawiającej się błędom pelagiańskim (por. *Epistulae* 23–24),

gilancjusz poprosił, by mógł sobie odejść i – jak się wydawało – bez powodu śpiesznie odjechał. Wróciwszy do Galii, zamieszkał w swojej rodzinnej miejscowości. Hieronim, słysząc, iż Wigilancjusz rozszerzał plotki o nim, że rzekomo podziela naukę Orygenesesa, a ponadto, że na różne inne sposoby oczernił jego i jego przyjaciół, napisał mu ostry list (*Epistula* 61).

Dzieło, o którym mówimy – *Adversus Vigilantium* – św. Hieronim napisał w roku 406, a więc nie pochopnie, ale z rozmysłem, po upływie sześciu lub siedmiu lat, od chwili, gdy heretyk opuścił niespodziewanie Betlejem.

Wigilancjusz zarzucał św. Hieronimowi, że jego nauka opiera się na pogańskich wierzeniach i ludowych przesądach. Widzi on u Ojca Kościoła następujące błędy: 1) pogański wymiar czci relikwii świętych, noszonych w procesjach w kosztownych naczyniach lub owiniętych w jedwab, by je całować, oraz modlitwy za zmarłych; 2) czuwania odprawiane w bazylikach męczenników, podczas których miało rzekomo dochodzić do nadużyć moralnych, zapalanie świec na cześć świętych, rzekome cuda przypisywane świętym itp.; 3) wysyłanie jałmużn do Jerozolimy, które – według Wigilancjusza – należałoby raczej rozdać ubogim w poszczególnych diecezjach, oraz ślub ubóstwa składany przez mnichów; 4) przesadne wychwalanie dziewictwa.

Biskup diecezji Wigilancjusza, Exsuperius z Tuluzy, popierał i podzielał zdanie heretyka, co z kolei spowodowało, że ta błędna nauka zaczęła się szeroko szerzyć. Po protestach, jakie skierował do Hieronima prezbiter Rypariusz (*Riparius*), Ojciec Kościoła od razu wyraził swoje oburzenie i był gotów szczegółowo odpowiedzieć na błędy Wigilancjusza, jeśli przysłano by mu tekst tego heretyka. Otrzymał go w roku 406 za pośrednictwem Sysyniusza (*Sisinnius*), który wiozł na Wschód do Egiptu zebrane jałmużny⁶⁸.

Hieronim, wspaniały krasomówca i wytworny znawca piękna stylu łacińskiego i jego figur retorycznych, ocenia styl Wigilancjusza, porównując go do wymiotów (mamy tu oczywiście do czynienia z hiperbolą!). Ponadto, łączy tę swoją złą ocenę pióra heretyka z jego niskim pochodzeniem społecznym – syn oberżysty z Akwitanii, oberżysty z Calagurris. Jak wiemy, Wigilancjusz pochodził z Calagurris, które było także miejscem urodzenia największego mistrza

---

czy nawet o wzlotach mistycznych Autora (por. *Epistula* 28). Paulin z Noli pisze także o pielgrzymkach do Ziemi Świętej i o kulcie relikwii (por. *Epistulae* 29 i 32).

⁶⁸ Por. Hieronymus Stridonensis, *Adversus Vigilantium* 17, 1: „Haec, ut dixi, sanctorum presbyterorum rogatku unius noctis lucubratione dictavi, festinante admodum fratre Sisinnio et propter sanctorum refrigeria Aegyptum ire properante”

rzymskiej wymowy – Kwintyliana. Fakt ten zachęca św. Hieronima do mówienia żartem, że Wigilancjusz jest niemym Kwintylianiem (*mutus Quintilianus*)⁶⁹.

7. Tekst siódmy

7.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösiego w *Declarationes constitutionum*

Święta obchodzone z prawa ogólnego są mianowicie te: [...] czterech większych doktorów, mianowicie: papieża Grzegorza, biskupa Augustyna, prezbitera kardynała Hieronima, arcybiskupa Ambrożego [...]⁷⁰.

7.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösiego do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

święta czterech doktorów należy odprawiać uroczystości we wszystkich kościołach jako Oficjum *duplex, Extra, De reliquiis et veneratione sanctorum*, rozdz. *Gloriosus*. Nie wszędzie jednak jest zwyczaj ich uroczystego obchodzenia. Należy zaś zachowywać ten zwyczaj, [jak czytamy] u Hostiensisa i Panormitanusa w rozdz. *Conquestus, De feriis*⁷¹.

⁶⁹ Por. M. Kahlos, *Rhetorical strategies in Jerome's polemical works*, 626–627.

⁷⁰ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, LXXVII: *De festivitibus per anni circulum colendis*, in DC 344–345: „Festa de iure communi colenda sunt ista, videlicet: [...] quattuor doctorum maiorum, videlicet: Gregorii pape, Augustini episcopi, Hieronimi presbyteri cardinalis, Ambrosii archiepiscopi [...]”.

⁷¹ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, LXXVII: *De festivitibus per anni circulum colendis* f, in DC 346: „Festa quattuor doctorum debent sub duplici officio per universas ecclesias solemniter celebrari, *Extra, De reliquiis et veneratione sanctorum*, c. *Gloriosus* [VI 3. 22. cap. un. (*Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars secunda. *Decretalium collectiones*, Leipzig 1879, s. 1059–1060)]. Consuetudo tamen non ubique omnia solemnizat, cui scilicet consuetudini standum est secundum Hostiensem et Panormitanum in c. *Conquestus, De feriis* [X 2. 9. 5 (*Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad

7.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösięgo

Jak widzimy, zarówno w starożytnych Konstytucjach mnichów paulińskich, jak i w dodanym do nich komentarzu o. Grzegorza Gyöngyösięgo, nie pojawia się tu żaden cytat z dzieł Hieronimowych, natomiast w ciekawy sposób jest o nim mowa. Konstytucje nakazują tylko obchodzić świętecznie (w rycie zdwojonym – *duplex*) dni poświęcone w Kościele czci czterech wielkich Doktorów Zachodnich: papieża św. Grzegorza Wielkiego († 604 r.), biskupa Hippony św. Augustyna († 430 r.), św. Hieronima († 419 r.), arcybiskupa Mediolanu św. Ambrożego († 397). Ci wielcy Doktorzy starożytnego Kościoła nie są wymienieni chronologicznie, lecz w porządku, w jakim wówczas byli czczeni liturgicznie (marzec, sierpień, wrzesień, grudzień).

Starożytne Konstytucje paulińskie określają św. Hieronima jako „prezbitera kardynała”! O. Grzegorz nie komentuje tego i nie ustosunkowuje się do tego stwierdzenia. Najprawdopodobniej i on uważał św. Hieronima (zwykłego prezbitera) za kardynała, gdyż wówczas takie było powszechne przekonanie: skoro św. Hieronim był doradcą i osobistym sekretarzem samego św. papieża Damazego, to oczywiście musiał być kardynałem! Jak jednak dzisiaj dobrze wiemy, św. Hieronim kardynałem nie był, gdyż po prostu wówczas nie było oficjalnie kardynałów w naszym pojęciu; pojawili się w średniowieczu. Przekonanie to najprawdopodobniej opierało się między innymi na „Złotej legendzie” średniowiecznego dominikanina Jakuba de Voragine, gdzie czytamy: „Gdy zaś [Hieronim] miał dwadzieścia dziewięć lat, został ustanowiony w Kościele rzymskim kardynałem prezbiterem”⁷².

---

librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars secunda. *Decretalium collectiones*, Leipzig 1879, s. 272–273)]”.

⁷² Jacobus de Voragine, *Legenda Aurea* 146, w: Th. Graesse (wyd.), Jacobus a Voragine, *Legenda Aurea, vulgo historia Lombardica dicta*, 654: „Dum autem esset [Hieronimus] annorum XXIX, in Romana ecclesia cardinalis presbiter ordinatus est [...]”.

8. Tekst ósmy

8.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösiego w *Declarationes constitutionum*

„Jeśli ktoś czytałby zakazane księgi⁷³”.

8.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösiego do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

„Czytamy także, że Pan nakazał synom Izraela, aby ograbili Egipcjan ze złota i srebra, pouczając [przez to] moralnie, że zarówno złoto mądrości, jak i srebro wymowy, które znajdziemy u poetów, musimy przemienić na użytek zbawiennej erudycji”. Nie sprzeciwia się temu twierdzenie tegoż rozdziału, mianowicie: „legimus”, gdzie mówi się, że „Hieronim został upomniany przez anioła, gdyż czytał księgi Cycerona”, ponieważ czytał je po to, by się nimi rozkoszować, jak mówi Głosa tamże⁷⁴.

8.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösiego

Także i tu nie mamy bezpośredniego cytatu z jakiegoś Hieronimowego dzieła, lecz o. Grzegorz powołuje się na znany epizod z życia św. Hieronima dotyczący

---

⁷³ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite etc. super passus obscuros earundem, partim ex actis capitulorum generalium, partim vero ex privilegiis ordinis eiusdem et iure canonico recollecte*, LXXXI: *De levi culpa* p, in DC 346: „Si quis libros interdictos legerit [cf. Sarbak 2011, 110–111.]”.

⁷⁴ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, LXXXI: *De levi culpa* p, in DC 361–362: „Legitur etiam, quod Dominus precepit filiis Israel, ut spoliarent Egyptios auro et argento, moraliter instruens, ut sive aurum sapientie, sive argentum eloquentie apud poetas inveniremus, in usum salutifere eruditionis vertamus» [D. 37 c. 7 § 2 (*Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars prior. *Decretum magistri Gratiani*, Leipzig 1879, s. 137)]. Nec obstat principium istius capituli, scilicet «legimus», ubi dicitur, quod «Hieronimus fuit ab angelo correctus, quia libros Ciceronis legebat», quia legebat causa delectationis, ut dicit Glossa ibidem [cf. Glossa super Decretum f. 52 v]”.

jego ciężkiej choroby i snu, jaki wówczas miał. Przytoczmy ten Hieronimowy opis snu (wizji):

Gdy przed wielu laty z powodu królestwa niebieskiego odciąłem się od domu, rodziców, siostry, krewnych⁷⁵ i – co jest trudniejsze od tego wszystkiego – od lubowania się w wytwornych ucztach, i podążyłem do Jerozolimy, aby walczyć⁷⁶, nie byłem w stanie pozbawić się jednak księgozbioru, który zgromadziłem dla siebie w Rzymie z największą troską i poświęceniem. Pościłem więc ja – nieszczęsny, myśląc o czytaniu Tulusza⁷⁷. Po wielu nocnych czuwaniach, po łzach, które mi z głębi jestestwa wyciskało wspomnienie minionych grzechów, brałem do rąk Plauta⁷⁸. Kiedy zaś, zagłębiwszy się w samym sobie, zacząłem czytać [jakiegoś] proroka, przestraszał [mnie] nieudolny język, a ponieważ nie widziałem zaślepionymi oczyma światła, uważałem, że jest to wina nie oczu, lecz słońca!

Podczas gdy tak mnie zwodził starodawny wąż⁷⁹, mniej więcej w połowie wielkiego postu gorączka przeniknęła do szpiku kości moje wyczerpane ciało i bez żadnego wytchnienia (co może wydać się niewiarygodnym już wówczas, gdy się o tym mówi) tak przeżarła moje nieszczęsne członki, że ledwie trzymały się kości.

W międzyczasie przygotowywano pogrzeb, a w całkowicie zimnym już ciele życiodajne ciepło duszy tliło się jedynie w ledwo cieplej piersi. Porwany nagle w duchu wiedziony jestem przed trybunał sędziego, gdzie biła tak wielka jasność światła i tak wielki blask stojących obok, że powalony na ziemię nie śmiałem spojrzeć w górę. Zapytany o przynależność, odpowiedziałem, że jestem chrześcijaninem. Ten zaś, który przewodniczył, powiedział: „Kłamiesz. Jesteś Cycleronianinem⁸⁰, nie chrześcijaninem; gdzie jest twój skarb, tam i serce twoje⁸¹!”

Natychmiast zamilkłem, a pod uderzeniami (rozkazał bowiem mnie chłostać) okrutnie dręczył mnie ogień sumienia, gdy przypominałem sobie ów werset: „któż bowiem Cię wychwała w Szeolu?”⁸² Zacząłem więc krzyczeć i mówić, jęcząc: „Zmi-

---

⁷⁵ Por. Mt 19, 12.

⁷⁶ Walczyć dla Chrystusa.

⁷⁷ Por. przypis 304 do niniejszego „Listu”.

⁷⁸ Titus Maccius Plautus (ok. 250–184 przed Chr.), największy komediopisarz rzymski. Posiadamy dwadzieścia jeden komedii Plauta, z których najbardziej znane to: „Kupiec”, „Żołnierz samochwał”, „Jeńcy”, „Skąpiec”, „Bracia”, „Amfitrion”. Przekład komedii Plauta wydał G. Przychocki.

⁷⁹ Por. Ap 19, 9; Ap 20, 2.

⁸⁰ Por. A. Fiske, *Hieronimus Ciceronianus*, 119–138.

⁸¹ Mt 6, 21.

⁸² Ps 6, 6.

luj się nade mną, Panie, zmiłuj się nade mną!”⁸³ Głos ten rozbrzmiewał pośród uderzeń bicia. W końcu jednak ci, którzy byli obecni, upadłszy do kolan przewodniczącego, prosili, aby udzielił przebaczenia młodzieńczości, aby w miejsce błędu wprowadził czas na pokutę. Mógłby ostatecznie później wymierzyć karę, jeśli kiedykolwiek czytałbym dzieła twórczości pogańskiej.

Ja, który zostałem przygnieciony tak wielkim niebezpieczeństwem, byłem skłonny także obiecać jeszcze więcej i zacząłem przysięgać, i mówić, przywołując na świadectwo Jego imię: „Panie, jeśli kiedykolwiek będę miał świeckie księgi, jeśli [je] będę czytał, to [znaczy, że] wyparłem się Ciebie!”

Uwolniony po słowach tej przysięgi⁸⁴ powracam na górne miejsca⁸⁵ i ku zdziwieniu wszystkich otwieram oczy tak bardzo zalane rosą łez, że nawet niedowierzający mogliby się przekonać o szczerości bólu. Nie był to bowiem ten sen czy senne mamidło, które często nas zwodzą. świadkiem jest ława sędziowska, przed którą leżałem, świadkiem jest sąd, którego się bałem (oby nigdy nie spotkało mnie, bym znalazł się na podobnej rozprawie!). [świadkiem jest to,] że sine miałem plecy, że po śnie czułem [doznane] razy i że od tej pory z takim zapalem czytałem Pismo święte, z jakim wcześniej nie czytałem [dzieł] śmiertelników⁸⁶.

⁸³ Ps 57 (56), 2.

⁸⁴ Por. Vergilius, *Aeneis* 6, 568.

⁸⁵ *ad superos* – „na górne miejsca”, „na wyżyny”. To znaczy: z otchłani na ziemię.

⁸⁶ Hieronymus Stridonensis, *Epistula* 22, 30, w: San Jerónimo, *Epistolario*, dz. cyt., s. 242–244: „Cum ante annos plurimos domo, parentibus, sorore, cognatis et, quod his difficilium est, consuetudine lautioris cibi propter caelorum me regna castrassem et Hierosolymam militaturus pergerem, bibliotheca, quam mihi Romae summo studio ac labore confeceram, carere non poteram. Itaque miser ego lecturus Tullium ieiunabam. Post noctium crebras vigiliis, post lacrimas, quas mihi praeteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat, Plautus sumebatur in manibus. Si quando in memet reversus prophetam legere coepissem, sermo horrebat incultus et, quia lumen caecis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens inluderet, in media ferme quadragesima medullis infusa febris corpus invasit exhaustum et sine ulla requie – quod dictu quoque incredibile sit – sic infelicia membra depasta est ut ossibus vix haererem. Interim parabantur exsequiae, et vitalis animae calor toto frigente iam corpore in solo tantum tepente pectusculo palpitabat, cum subito raptus in spiritu ad tribunal iudicis pertrahor, ubi tantum luminis et tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris, ut proiectus in terram sursum aspicere non auderem. Interrogatus condicionem, Christianum me esse respondi. Et ille qui residebat: «Mentiris», ait, «Ciceronianus es, non Christianus; ubi thesaurus tuus, ibi et cor tuum». Illico obmutui et inter verbera – nam caedi me iusserat – conscientiae magis igne torquebar illum me cum versiculum reputans: «in inferno autem quis confitebitur tibi»? Clamare tamen coepi et eiulans dicere: «Miserere mei, Domine, miserere mei». Haec vox inter flagella resonabat. Tandem ad praesidentis genua provoluti, qui adstiterant precabantur ut

Jak wynika z opowieści samego Hieronima, został on nie tylko upomniany przez anioła, ale – jak się wydaje – w chwili pozornej śmierci stanął przed sądem samego Boga. Skłonni jesteśmy wierzyć, że Pan zechciał osobiście zainteresować, by mieć w osobie św. Hieronima jednego z największych doktorów Kościoła, tłumaczy Pisma świętego i egzegetów. O. Grzegorz więc tym razem niejako umniejszył jego znaczenie.

9. Tekst dziewiąty

9.1. Konstytucje Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika w wersji podanej przez o. Grzegorza Gyöngyösiego w *Declarationes constitutionum*

Jeśli ktoś przechodząc [tam], gdzie są kobiety, utkwilby [w nich] oczy. Jeśli by zaś miał zwyczaj przebywania sam na sam z kobietą lub rozmawiania nie o spowiedzi, czy o rzeczach szlachetnych⁸⁷.

---

veniam tribueret adolescentiae, ut errori locum paenitentiae commodaret exacturus deinde cruciatum, si gentilium litterarum libros aliquando legissem. Ego, qui tanto constrictus articulo vellem etiam maiora promittere, deiurare coepi et nomen eius obtestans dicere: 'Domine, si umquam habuero codices saeculares, si legero, te negavi'. In haec sacramenti verba dimissus revertor ad superos et mirantibus cunctis oculis aperio tanto lacrimarum imbre perfusus, ut etiam incredulis fidem facerent ex dolore. Nec vero sopor ille fuerat aut vana somnia, quibus saepe deludimur. Teste est tribunal, ante quod iacui, iudicium teste est quod timui – ita mihi numquam contingat talem incidere quaestionem! –, liventes habuisse me scapulas, plagas sensisse post somnum et tanto dehinc studio divina legisse, quanto mortalia ante non legeram”.

Opis podobnego snu spotykamy u św. Augustyna (por. *Sermo* 308). Co się tyczy Hieronimowego snu, por. F. Cavallera, *Saint Jérôme. Sa vie et son oeuvre*, II, 76–78; J. Janini Cuesta, *El sueño de San Jerónimo*, 89–101; P. Antin, *Autour du songe de Saint Jérôme*, 350–377; J. Thierry, *The date of the dream of Jerome*, 28–40; F.F. Schwarz, *Hieronymus flagellatus. Überlegungen zum literarischen Schlagschatten Ciceros*, 363–378; N. Adkin, *Some notes on the dream of Saint Jerome*, 119–126; M.P. Ciccarese, *Visioni dell'aldilà in Occidente*, 84–94; B. Feichtinger, „*Ne vero sopor ille fuerat aut vana somnia...*” (*Hier.*, ep. 22, 30, 6, 41–61).

⁸⁷ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, LXXXII: *De gravi culpa* m, in DC 370: „Si quis procedens, ubi femine sunt, oculos fixerit. Si tamen hoc in usu habuerit vel cum femina solus, non de confessione vel de honestis locutus fuerit”.

9.2. Komentarz o. Grzegorza Gyöngyösiego do powyższego tekstu najstarszych konstytucji paulińskich

O wpatrywaniu się zobacz [tam, gdzie jest napisane o] lekkiej winie (pod literą „k”), gdyż to do tamtego się odnosi. [Zauważ także] jednak to, co następuje tutaj od razu: gdyby jednak miał on taki zwyczaj, [to] należy to do ciężkiej winy. [...]. Tam zaś się mówi: „lub gdyby sam był z kobietą, rozmawiając nie o spowiedzi czy o rzeczach szlacheckich”. Zauważ, co mówi Hieronim: „Jeśli chciałbyś zachować czystość, miłuj kobietę umysłem (nawet gdyby ona była dobrych obyczajów), nie cieleśną obecnością”⁸⁸.

9.3. Omówienie powyższego komentarza o. Grzegorza Gyöngyösiego

Jeśli chodzi o ten cytat rzekomo pochodzący z Listów Hieronimowych, to już nim się zajęliśmy⁸⁹. Tekst ten nie jest autorstwa św. Hieronima.

Zakończenie

Jak widzimy, o. Grzegorz Gyöngyösi w *Declarationes constitutionum* wykorzystuje myśl św. Hieronima dziewięć razy.

W pierwszym urywku o. Grzegorz przytacza „List” 60, który św. Hieronim skierował do italskiego biskupa Heliodora, aby wyrazić pośmiertną pochwałę Nepocjana – wzorowego kapłana. Cytuje go jednak w nieco odmienny sposób niż współczesne nam wydania. Chociaż jednak Hieronimowy tekst w wersji o. Gyöngyösiego nie jest identyczny z nimi *quo ad verbum*, to jednak zgadza się

---

⁸⁸ Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum...*, LXXXII: *De gravi culpa* m, in DC 371: „De oculorum fixione vide in levi culpa litteram k, quia ibi pertinet. Hoc tamen quod subsequitur secundum. Si tamen hoc in usu habuerit, pertinet ad gravem culpam. [...]. Ubi autem dicitur, vel cum femina locutus fuerit solus non de confessione nec de honestis. Nota, quod dicit Hieronymus: «Si castitatem servare volueris, feminam quamvis bene conversantem mente dilige, non corporali presentia» [D. 32 c. 17 § 5 (*Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars prior. *Decretum magistri Gratiani*, Leipzig 1879, s. 122); Hier. ep. 52,5 (PL 22, 532)]”.

⁸⁹ Por. punkt VI.

z oryginałem *quo ad sensum*. Nie wiemy, czy o. Gyöngyösi przytacza dokładnie jakąś dostępną mu wersję słów Hieronima (taką, jaką znalazł), czy też świadomie zmienia i wykorzystuje słowa Ojca Kościoła, aby lepiej pasowały do jego wywodów przestrzegających współbraci zakonnych przez lekceważeniem nawet najbardziej błahych przepisów konstytucji.

W drugim tekście o. Grzegorz przytacza wprost zdanie św. Hieronima z „Komentarza do Ewangelii św. Mateusza” dotyczące braterskiego pouczenia. Jakkolwiek o. Gyöngyösi przytacza Hieronimowe słowa dokładnie, to jednak ich szyk jest nieco innych niż, dla przykładu, w wydaniu *Patrologia Latina* J.-P. Migne’a.

Wyjaśniając trzeci tekst konstytucji, o. Grzegorz powołuje się na słowa św. Hieronima zaczerpnięte rzekomo z jego *Commentarius in Evangelium secundum Marcum*, a dotyczące Mk 14, 38. O. Gyöngyösi wydaje się być przekonanym o Hieronimowym autorstwie tego tekstu, który przytacza zgodnie z łacińską wersją, jaka dotarła aż do naszych czasów. Zgodnie jednak z dzisiejszą wiedzą, wiemy, że tekst nie jest Hieronimowego autorstwa, lecz jest jedynie jemu przypisywany.

W czwartym tekście o. Grzegorz podbudowuje swoje komentarze dotyczące postów w Zakonie słowami św. Hieronima zaczerpniętymi z jego polemicznego dzieła „Przeciwko Jowinianowi”. Cytat jest w zasadzie dokładny, chociaż i tu pojawiają się pewne warianty, które jednak nie zmieniają zasadniczego przesłania. Możliwe, że o. Grzegorz wziął ten Hieronimowy tekst już od kogoś, kto go przytaczał (co jest bardziej prawdopodobne) lub z jakiegoś wydania dzieł Hieronima, które wówczas istniało.

Piąty fragment różni się tym od pozostałych, że to nie tylko komentarz do konstytucji paulińskich, ale one same cytują słowa Hieronima z „Listu” 79, postanawiając, by zakonnicy unikali wygod miękkich łóżek. O. Grzegorz jeszcze raz powtarza te Hieronimowe słowa skierowane do arystokratki Salwiny, odnosząc je wraz z konstytucjami do surowego życia mnichów.

Komentując w dalszym ciągu tekst konstytucji zabraniający korzystania z miękkich łóżek, o. Gyöngyösi powołuje się dodatkowo na słowa św. Hieronima wzięte z „Listu” 22 do św. Eustochium. Zmienia jednak osobę mówiącego: podczas gdy Hieronim, mówiąc o sobie, używa pierwszej osoby, to o. Grzegorz używa tu trzeciej osoby, mówiąc o św. Hieronimie. Tak więc, jest to cytat prawie dosłowny, nie do końca dokładny, niemniej jednak wiernie oddający myśl samego Hieronima.

Co się tyczy szóstego fragmentu dotyczącego św. Hieronima, warto zauważyć, że prof. Sarbak Gábor – wydawca *Declarationes constitutionum* – w aparacie krytycznym błędnie podaje, iż cytat ten pochodzi z „Hier. ep. 52, 5, PL 22, 532”.

Hieronimowy „List” 52 jest adresowany do prezbitera Nepocjana, ale nie znajdujemy w nim przytaczanego tekstu, gdyż tekst ten jest błędnie przypisywany św. Hieronimowi, a w *Patrologia Latina* J.-P. Migne’a widnieje wśród „S. Hieronymi operum mantissa” [dodatki, *supplementa*]. O. Gyöngyösi oczywiście nie zdaje sobie sprawy z tego faktu i uważa, że źródło, na które się powołuje, czyli *Corpus Iuris Canonici*, jest wiarygodne.

W związku z tą samą tematyką o. Grzegorz przytacza jeszcze fragment dzieła św. Hieronima „Przeciw Wigilancjuszowi”. Znów jednak dopasowuje cytat do swoich potrzeb, zmieniając adresata Hieronimowej wypowiedzi.

Jeśli chodzi o siódmą grupę testów, to należy powiedzieć, że zarówno w starożytnych konstytucjach mnichów paulińskich, jak i w dodanym do nich komentarzu o. Grzegorza Gyöngyösiego, nie pojawia się żaden cytat z dzieł św. Hieronima, natomiast w ciekawy sposób jest o nim mowa. Konstytucje wymieniają go bowiem wśród czterech wielkich Doktorów Zachodnich wraz ze św. Grzegorzem Wielkim, św. Augustynem i św. Ambrożym, nakazując obchodzić ich święta w rycie zdwojonym (*duplex*). Określają przy tym św. Hieronima jako „prezbitera kardynała”! O. Grzegorz nie komentuje tego stwierdzenia, ponieważ zgodnie z panującym wówczas powszechnym przekonaniem i on uważał św. Hieronima (zwykłego prezbitera) za kardynała.

Także i w ósmej grupie tekstów nie mamy bezpośredniego cytatu z jakiegoś Hieronimowego dzieła, lecz o. Grzegorz powołuje się na znany epizod z życia św. Hieronima dotyczący jego ciężkiej choroby i snu, jaki wówczas miał, a jaki opisał w „Liście” 22 (do św. Eustochium).

W ostatniej, dziewiątej grupie tekstów dotyczących św. Hieronima, spotykamy cytat rzekomo pochodzący z „Listów” Ojca Kościoła. Tekst ten jednak nie jest jego autorstwa, lecz tylko jest mu przypisywany.

Jak widzimy, o. Grzegorz powołuje się na św. Hieronima dość często. Korzysta przy tym z dostępnych mu źródeł, cytując Ojca Kościoła albo wprost z jego dzieł, albo powołując się na niego *quo ad sensum*. Słowa bowiem św. Hieronim dostosowuje z zasady do swoich potrzeb. Wiąże się to niekiedy z koniecznością zmiany osoby lub nawet adresata, bądź też z nadaniem jakiegoś nowego odcienia znaczeniowego. Sposób powoływania się o. Grzegorza na św. Hieronima świadczy o szacunku, jakim go otaczał i o fakcie, że Ojciec Kościoła był dla niego w życiu mniszym wielkim autorytetem.

Bibliografia

Źródła

Corpus Iuris Canonici, w: Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. Pars prior. *Decretum magistri Gratiani*, Leipzig 1879.

Gregorius Gyöngyösi, *Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite etc. super passus obscuros earundem, partim ex actis capitulorum generalium, partim vero ex privilegiis ordinis eiusdem et iure canonico recollecte*, w: *Declarationes constitutionum Gyöngyösi Gergely és a pálos rend alkotmányáya*. Editio critica cum commentariis, Sarbak Gábor (wyd.), Budapest 2014.

Hieronymus Stridonensis, *Adversus Iovinianum libri II*, PL 23.

Hieronymus Stridonensis, *Commentarium in Evangelium Matthaei*. Wydania krytyczne: D. Hurst – M. Adriaen (wyd.) [= *Corpus Christianorum. Series Latina*, 77], Brepols, Turnhout 1969; Jérôme, *Commentaire sur saint Matthieu*, Livres I–II. Texte latin du *Corpus Christianorum* établi par D. Hurst et M. Adriaen. Traduction, notes et index par Émile Bonnard, ancien élève de l'École Normale Supérieure, agrégé de l'Université, Sources Chrétiennes, 242, Les éditions du Cerf, Paris 1977; Jérôme, *Commentaire sur saint Matthieu*, Livres III–IV. Texte latin du *Corpus Christianorum* établi par D. Hurst et M. Adriaen. Traduction, notes et index par Émile Bonnard, ancien élève de l'École Normale Supérieure, agrégé de l'Université, Sources Chrétiennes, 259, Les éditions du Cerf, Paris 1979. Polski przekład Hieronimowego *Commentarium in Evangelium Matthaei*: Hieronim ze Strydonu, *Komentarz do Ewangelii według św. Mateusza*, tłum. J. Korczak, *Źródła Myśli Teologicznej*, 46, WAM, Kraków 2008.

Hieronymus Stridonensis, *Epistulae*, PL 22, 325–1224; CSEL 54–56; Hieronymus, *Epistulae*, [ZMT–5], Kraków 2010–2013.

Hilarius Pictaviensis, *In Matthaëum*, w: Hilaire de Poitiers, *Sur Matthieu, I*. Introduction, texte critique, traduction et notes par Jean Doignon, professeur à l'Université de Franche-Comté Ouvrage publié avec le concours du Centre National des Lettres, SCh 254, Les éditions du Cerf, Paris 1978; Hilaire de Poitiers, *Sur Matthieu, II*. Texte critique, traduction, notes, index et appendice par Jean Doignon, professeur à l'Université de Franche-Comté Ouvrage publié avec le concours du Centre National des Lettres, SCh 258, Les éditions du Cerf, Paris 1979.

Jacobus de Voragine, *Legenda Aurea* 146, w: Th. Graesse (wyd.), *Jacobus a Voragine, Legenda Aurea, vulgo historia Lombardica dicta*, Lipsiae 1801².

Origenes, *Commentarius in Matthaëum*, w: E. Klostermann (wyd.), *Origenes Werke XI. Commentarius in Matthaëum II*, GCS 38, Berlin 1933, 1976², s. 1–299; E. Klostermann –

- E. Benz (wyd.), *Origenes Werke X. Commentarius in Matthaem I*, GCS 40, Berlin 1935;
 E. Klostermann – E. Benz (wyd.), *Origenes Werke XII. Commentarius in Matthaem III, 1*, GCS 41/1, Berlin 1941; E. Klostermann – L. Früchtel (wyd.), *Origenes Werke XII. Commentarius in Matthaem III, 2*, GCS 41/2, Berlin 1955; U. Treu (wyd.), *Origenes Werke XII. Commentarius in Matthaem III, 2*, GCS 41/2, Berlin 1968².
 Paulinus Nolanus, *Epistulae*, PL 61, 153–420; CSEL 29.

Opracowania

- Adkin N., *Some notes on the dream of Saint Jerome*, Philologus. Zeitschrift für das klassische Altertum 128 (1984), s. 119–126.
- Amy Hye Oh, *A Commentary on Jerome's Contra Vigilantium*, Diss. University of Illinois, Urbana – Champaign 2013.
- Antin P., *Autour du songe de Saint Jérôme*, Revue des études latines 41 (1963), s. 350–377.
- Bardy G., *Saint Jérôme et ses maîtres hébreux*, Revue bénédictine 45 (1934), s. 145–164.
- Barr J., *St. Jerome's appreciation of Hebrew*, Bulletin of the John Rylands Library 49 (1966), s. 281–302.
- Barr J., *St. Jerome and the sounds of Hebrew*, Journal of Semitic studies 12 (1967), s. 1–36.
- Brønno E., *Die Aussprache der hebräischen Laryngale nach Zeugnissen des Hieronymus*, Aarnus 1970.
- Burstein E., *La compétence de Jérôme en hébreu*, Revue des études augustiniennes 21 (1975), s. 3–12.
- Camisani E., *Introduzione alle opere scelte di San Girolamo*, w: San Girolamo, *Opere scelte*, t. I, Torino 1971.
- Cavallera F., *Saint Jérôme. Sa vie et son oeuvre*, t. I–II, Louvain–Paris 1922.
- Ciccarese M.P., *Visioni dell'aldilà in Occidente. Fonti, modelli, testi*, Biblioteca Patristica 8, Firenze 1987, s. 84–94.
- Cola S., *San Girolamo. Le Lettere*. Introduzione, traduzione e note di Silvano Cola, t. II, Roma 1997.
- Courcelle P., *Paulin de Nole et Saint Jérôme*, Revue des études latines 25 (1947), s. 250–280.
- Crouzel H., *Chronologie proposée du prêtre commingois Vigilance de Calagurris*, Bulletin de Littérature Ecclésiastique 73 (1972), s. 265–66.
- Crouzel H., *Un 'Hérétique' commingois aux IVe et Ve siècles: Vigilance de Calagurris*, Mémoires de la Société archéologique du Midi de la France 66–67 (1985), s. 163–174.
- Dattrino L., *Eusebio di Cremona*, NDPAC 1854.
- Degórski B., *Lesegesi geronimiana di Num. 33, 1–49 nella Epistula 78: a guisa di saggio di ermeneutica*, w: *Lesegesi dei Padri Latini. Dalle origini a Gregorio Magno. XXVIII Incontro di studiosi dell'antichità cristiana*, Roma, 6–8 maggio 1999, Istituto Patristico «Augustinianum», Studia Ephemeridis «Augustinianum» 68, II, Roma 2000, s. 449–485.

- Degórski B., *Il cammino degli Israeliti dall'Egitto verso la Terra Promessa secondo la Lettera 78 di san Girolamo*, *Dissertationes Paulinorum* 13 (2004), s. 5–45.
- Degórski B., *Il metodo esegetico di san Girolamo alla luce del «Commento in Isaia»*, w: T. Rossi (wyd.), *Liber Viator. Grandi Commentari del pensiero cristiano*, *Studia Pontificiae Universitatis a S. Thoma Aquinate in Urbe. Studi* 2004. Nuova serie 8, Roma 2005, s. 173–195.
- Degórski B., *Św. Hieronim. Listy do Eustochium. Listy 22, 31, 108*, Źródła monastyczne 33, Tyniec–Kraków 2004.
- Degórski B., *Il monachesimo latino nel Mediterraneo (secc. IV–VI): protagonisti e legislazione*, Lublin 2006.
- Degórski B., *L'esegesi geronimiana di Is 1, 1 sulla base del Commento in Isaia*, *Vox Patrum* 26 (2006), s. 135–143.
- Degórski B., *Le „Beatitudini” nel Commentarium in Matthaëum di san Girolamo*, *Cuestiones Teológicas* 37 (2010), s. 265–28.
- Degórski B., *Chrześcijańskie szczęście według Commentarium in Mathaeum św. Hieronima*, w: D. Zagórski (wyd.), *Vita beata. Interpretacja pojęcia szczęścia ludzkiego w starożytności chrześcijańskiej*, Toruń 2011, s. 49–64.
- Degórski B. (wyd.) *Hieronymi historica et hagiographica. Vita Beati Pauli monachi Thebaei. Vita Hilarionis. Vita Malchi monachi captivi. Epistula praefatoria in Chronicis Eusebii Caesariensis. Chronicorum Eusebii Caesariensis continuatio. De viris inlustribus. In Regulae S. Pachomii versionem praefatio || Girolamo. Opere storiche e agiografiche. Vita di san Paolo, eremita di Tebe. Vita di Ilarione. Vita di Malco, l'eremita prigioniero. Prefazione alla traduzione delle Cronache di Eusebio di Cesarea. Continuazione delle Cronache di Eusebio di Cesarea. Gli uomini illustri. Prefazione alla traduzione della Regola di Pacomio [= Hieronymi opera, XV || Opere di Girolamo, XV]*, Città Nuova, Roma 2014.
- Degórski B., *Lo status quaestionis degli studi riguardanti le tre Vitae Sanctorum Patrum Eremitarum composte da san Girolamo*, *Biblica et Patristica Thoruniensia* 14/1 (2021) 9–40.
- Di Berardino A. (wyd.), *Patrologia*, t. III: *Dal Concilio di Nicea (325) al Concilio di Calcedonia (451). I Padri latini*, Casale Monferrato 1978.
- Feichtinger B., „*Ne vero sopor ille fuerat aut vana somnia...*” (*Hier., ep. 22, 30, 6*). *Überlegungen zum geträumten Selbst des Hieronymus*, *Revue des Études Augustiniennes* 43 (1997), s. 41–61.
- Fiske A., *Hieronymus Ciceronianus*, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 96 (1965), s. 119–138.
- Gilly W. S., *Vigilantius and His Times*, Seeley Burnside and Seeley Fleet Street, London 1844.
- Gozzo S.M., *De S. Hieronymi commentario in Isaiae librum*, *Antonianum* 35 (1960), s. 49–80 oraz 169–214.
- Hunter D., *Vigilantius of Calagurris and Victricius of Rouen: Ascetics, Relics, and Clerics in Late Roman Gaul*, *Journal of Early Christian Studies* 7/3 (1999), s. 401–430.

- Janini Cuesta J., *El sueño de San Jerónimo*, Humanidades 2 (1950), s. 89–101.
- Kahlos M., *Rhetorical strategies in Jerome's polemical works*, w: O. Wischmeyer – L. Scornaienchi (wyd.), *Polemik im Neuen Testament: Texte, Themen, Gattungen und Kontexte*, Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 170, Berlin 2010, s. 626–627.
- Kelly J.N.D., *Jerome. His Life, Writings, and Controversies*, London 1975.
- Lucassen L. H., *De Polemicis Hieronymus Adversus De Priester Vigilantius*, Hermeneus 32 (1960), s. 53–61.
- Massie M., *Vigilance de Calagurris face à la polémique hiéronymienne. Les fondements et la signification du conflit*, Bulletin de Littérature Ecclésiastique 81 (1980), s. 81–108.
- Misiurek J., *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, t. 1 (w. X–XVII), Lublin 1994.
- Naumowicz J., *Pierwsze pisma greckie o dziewictwie*, źródła Monastyczne 16, Kraków 1997.
- Penna A., *S. Gerolamo*, Torino 1949.
- Penna A., *Scrittura e pronuncia dell'ebraico secondo s. Girolamo*, Rivista biblica italiana 26 (1978), s. 275–299.
- Płatek J.S., *Przełożeni Generalni Zakonu Paulinów*, Jasna Góra 1988.
- Pochwat J., *Obraz Maryi u św. Hieronima w jego „Komentarzu do Mateusza*, Vox Patrum 32 (2012), s. 505–519.
- Ruggiero A. – Crouzel H. – Santaniello G., *Paolino di Nola: Momenti della sua vita e delle sue opere*, Nola 1983.
- Rurański G., *Wstęp*, w: Tenże (wyd.), *Św. Hieronim ze Strydonu. Pisma polemiczne. Przeciw Helwidiuszowi. Przeciw Jowinianowi. Przeciw Wigilancjuszowi*, Źródła Monastyczne 67, Kraków–Tyniec 2013, s. 387–427.
- Schmidt W., *Vigilantius, sein Verhältniss zum h. Hieronymus und zur Kirchenlehre damaliger Zeit*, Münster 1860.
- Schwarz F.F., *Hieronymus flagellatus. Überlegungen zum literarischen Schlagschatten Ciceros*, Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 30 (1982–1984), s. 363–378.
- Spinelli M., *Le beatitudini nel commento dei Padri Latini*, Letture cristiane delle origini, 8/ antologie, Roma 1982.
- Sutcliffe E., *St. Jerome's pronunciation of Hebrew*, Biblica 29 (1948), s. 112–125.
- Thierry J., *The date of the dream of Jerome*, Vetera Christianorum 17 (1963), s. 28–40.
- Trout D., *Paulinus of Nola: Life, Letters, and Poems*, Berkeley 1999.
- Vogüé A. de, *Histoire littéraire du mouvement monastique dans l'antiquité*, t. I, Paris 1991.
- Ziegler J., *Textkritische Notizen zu den jüngeren griechischen übersetzungen des Buches Isaias. Nachrichten von der Gesellschaft der Wiissenschaften zu Göttingen. Philosophisch-historische Klasse. Fachgruppe Religionswiissenschaften, N.F., 1/4 (1939), s. 75–102 [wznowione wydanie: Tenże, Sylloge. Gesamelie Aufsätze zur Septuaginta, Mitteilungen des Septuaginta-Unternelimens 10, Göttingen 1971, s. 43–70].*
- Zincone S., *Nepoziano*, NDPAC 3479–3480.